

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Velká Británie a cesta k Suezské krizi

Jiří Kárník

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program: Historické vědy

Studijní obor: Moderní dějiny

Diplomová práce

Velká Británie a cesta k Suezské krizi

Jiří Kárník

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v

Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedeníh pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Zde bych se tímto chtěl omluvit panu PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D., mému vedoucímu diplomové práce, za to, že jsem nestihl práci dokončit v daném termínu. I tak mu děkuji za jeho vedení a cenné rady.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	VELKÁ BRITÁNIE PŘED ROKEM 1945 NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ... 5	
2.1.	Velká Británie a její vliv na Blízký východ do roku 1945	5
3	VELKÁ BRITÁNIE A VZNIK STÁTU IZRAEL	10
3.1.	Velká Británie a vznik sociálního státu	10
3.2.	Situace v mandátu do vzniku státu Izrael.....	13
3.3.	Vyhlášení státu Izrael a britská reakce.....	27
4	POKLES BRITSKÉHO Vlivu A PŘÍPRAVA NA SUEZSKOU KRIZI 29	
5	ZÁVĚR.....	51
6	POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	57
7	RESUMÉ	58
8	PŘÍLOHY	59

1 ÚVOD

Blízký východ byl vždy oblastí plnou konfliktu, válek, zájmů mocností. Tato oblast je považována za kolébkou civilizace a lze tak chápat zájem mocností, které se tu nevyskytují. Zájem evropských království, států tu byl vždy velký. Již od středověku, kdy se v tomto regionu konaly křížové výpravy za znovu ovládnutí Jeruzaléma jeho přilehlých oblastí do křesťanských rukou. Jak je již známo, jediná úspěšná výprava byla ta první. Ostatní výpravy již nebyly tak úspěšné. Těžce dobyté území nakonec padlo zpět do rukou islámu, které již tento region ovládal od raného středověku. I když tyto výpravy přinesly kulturní a mnoho dalších obohacení do křesťanské Evropy, tento konflikt prohloubil nenávist mezi oběma náboženstvími. Státy a království se zde střídaly, až nakonec přišla Osmanská říše, která ovládla celý Blízký východ až do začátku 20. století.

Velká Británie zpočátku nepatřila mezi velké království v Evropě. Na počátku středověku to byla rozdrobená země mezi mnoho království. Tato království se sjednotila v 11. století a pod normanskou nadvládou se ujalo vedoucí role v západní Evropě. Mezi hlavní rivaly anglického království logicky patřila Francie. Až do konce Stoleté války (1453) Anglie patřila mezi hlavní hybatele politiky v Evropě. Po této válce Anglické království spadlo do občanské války (válka růží). Po této vnitropolitické krizi se pod vedením Tudorovců dostává Anglie postupně zpět na vrchol. Roku 1534 Jindřich VIII. připojil k anglickému království Wales a pod vládou jeho dcery Alžběty I. Velká Británie založila Východoindickou společnost, která operovala v Indickém oceánu a objevovala nové země za Atlantikem. Velká Británie následně ke svému království připojila unijně roku 1707 Skotsko a roku 1800 Irsko. Též díky průmyslové revoluci se z Anglie stala průmyslová

velmoc, díky tomu v následujících letech využívala svého náskoku v průmyslu a dalších odvětvích.

První známky velmocenské politiky na Blízkém východě projevila Velká Británie již na konci 18. století v Ománu. Toto byl tzv. první krůček k velmocenské politice v tomto regionu. Následně Velká Británie zasahovala v Palestině a Egyptě proti Napoleonovi a jeho pokusu o ovládnutí Blízkého východu. I zde je vidět, že Francie zde viděla šanci na uplatňování svého vlivu. Osmanská říše již zde neměla tak pevnou ruku, aby udržela v této oblasti klid a pořádek a toho náležitě využila Velká Británie. Svůj vliv nadále uplatňovala v Egyptě, Saudské Arábii, Iráku, Íránu a v oblasti Palestiny. Po první světové válce se zde podařilo Anglii a Francii vytvořit své mandáty. Francie si vzala oblasti dnešní Sýrie a Libanonu, Velká Británie oblasti Izraele a Jordánska. Do konce druhé světové války Britové zde udržovali svůj vliv, ale již nepokoje z třicátých naznačují, že tato oblast bude v budoucnu neudržitelná.

Jelikož tato práce by byla velmi široká, kdybych se zabýval Velkou Británií a celým Blízkým východem, rozhodl jsem se toto téma zúžit na oblast Palestiny a Egypta, kde byla zahraniční politika Velké Británie zastoupena nejvíce. Cílem této práce je zpočátku popsat vývoj celého Blízkého východu až do roku 1945 a vliv Velké Británie v tomto regionu do stejného roku. Zde je snaha přiblížit čtenáře problémům Blízkého východu, jak je to nestabilní oblast a jak bylo jednoduché pro Brity sem vejít a ovládat politiku místních etnik apod. Dalším cílem této práce bylo zanalyzovat vliv a roli Velké Británie na vzniku státu Izrael a roli při Suezské krizi a potvrdit či vyvrátit následující hypotézy:

Pokud se Britové přidají na arabskou stranu, vyvolá to větší radikalizaci židovského obyvatelstva.

Pokud dojde ke znárodnění Suezského průplavu, hrozí tím konflikt.

Tyto předložené hypotézy jsou operacionalizovány pomocí dvou výzkumných otázek. Za první: Jakou roli sehrála Velká Británie před a při vzniku státu Izrael? A za druhé: Proč Velká Británie a Francie zahájila ofenzívu proti Násirovi a Egyptu v roce 1956, byla tu snad snaha dokázat světu, že tyto státy jsou ještě velmoci? Co se týká struktury předkládané diplomové práce, v první kapitole je představena historie Blízkého východu a Velké Británie a její politiky na Blízkém východě do roku 1945. Druhá kapitola se zaměřuje na Velkou Británii a její roli na Palestinu od roku 1945 do vzniku státu Izrael. Zde je analyzována politika Velké Británie vůči Arabům a Židům v Palestině a vliv OSN na řešení situace ohledně židovské otázky. Ve třetí kapitole se práce věnuje nejprve situaci od roku 1948 do roku 1956 na Blízkém východě. A v poslední čtvrté kapitole se práce věnuje Suezské krizi. Zde též probíhá analýza konfliktu a následnému zachování světových mocností a organizací (vliv USA a SSSR a řešení krize pomocí OSN). Jako zdroje dat a informací slouží výhradně monografické publikace a internetové zdroje. Stěžejní částí této kvalifikační práce je druhá a čtvrtá kapitola.

Tato diplomová práce si dává za cíl zanalyzovat vliv Velké Británie na Blízkém východě. Vzhledem k tomu, že se jedná o neaktuální téma, pro nás novou generaci nemusí tyto události znamenat mnoho, ale jelikož se ve světě setkáváme s podobnými situacemi jako v Palestině v roce 1948 (např. vznik Kosova, který je až nápadně podobný) a Suezskou krizí (viz. První válka v Zálivu a Druhá válka v Zálivu a mnoho dalších podobných konfliktů), může to být pro nás poučující do budoucna. Bohužel, jak je vidět, z posledních zásahů Ruska na Krymu a na východě Ukrajiny je vidět,

že zásah velmoci do politiky menšího a slabšího státu tu zde neustále probíhá. Dále je třeba upozornit na složitost získávání dat z primárních zdrojů, jelikož nemám přímý a volný vstup do ministerstva zahraničí Velké Británie. Z tohoto důvodu byla data získávána pomocí analýzy sekundárních zdrojů.

2 VELKÁ BRITÁNIE PŘED ROKEM 1945 NA BLÍZKÉM VÝCHODĚ

Velká Británie se na Blízkém východě angažovala přibližně od konce 18. století. Mezi první země, které později spadaly do sféry vlivu, patřily Omán, Jemen, Saudská Arábie. Zprvu tyto země sloužily pro lodě jako zastávky do Indie, později zde Británie prosazovala svůj vliv a angažovala se ve zdejší politice. Britové zasahovali do politiky Osmanské říše na Blízkém východě, v 19. století odsud vyhnali francouzská vojska pod vedením Napoleona Bonaparta. Následně Velká Británie v 19. století zřídila svůj protektorát v Egyptě. V roce 1914 britská vojska zaútočila na oblast dnešního Izraele a zahájila tak útok na Osmanskou říši, se kterou se zde utkávala do roku 1917.

2.1. Velká Británie a její vliv na Blízký východ do roku 1945

Po pádu Osmanské říše v roce 1918 vznikla na Blízkém východě nevýhodná situace pro Británii a Francii. Tyto dvě země si po válce rozdělily území na Blízkém východě. Zatímco Francie získala území dnešního Libanonu a Sýrie, Velká Británie získala Izrael a Jordánsko a tím vytvořila Britský mandát Palestina. Roku 1917 britská vláda podpořila ohledně vytvoření židovské domoviny na území bývalé Osmanské říše v Palestině (tzv. Balfourova deklarace). Tato dohoda bývá považována za důležitý milník britského postoje vůči Židům. Tato dohoda nebyla konkrétní a ponechává dodnes možnost různého výkladu. Roku 1919 bylo území Izraele, Palestiny a Jordánska přiřknuto Velké Británii, která z tohoto území udělala své mandátní území.¹ *„Na konferenci v San Remu (duben 1920) bylo dohodnuto, že se území mezi řekou Jordán a Středozemním mořem, včetně Jeruzaléma stane součástí*

¹ Dostupné na: <http://archiv.eretz.cz/?p=4866>, [14. 1. 2015].

*židovské národní domoviny. Toto rozhodnutí bylo potvrzeno v roce 1922 Společností národů, přijato kongresem Spojených států amerických a stvrzeno podepsáním mezinárodního Britského memoranda o Palestině (tzv. Bílá kniha) z roku 1925.*²

Za velké podpory britské mandátní správy došlo v této oblasti k masivnímu židovskému přistěhovalectví a následnému vykupování půdy od Arabů. Tento krok posléze vedl ke zrodu moderního arabského nacionalismu v této oblasti. A tak narůstalo napětí mezi Židy a Araby. V roce 1928 žilo na mandátním území kolem 590 000 Arabů a 150 000 Židů. Již tento rok narůstaly konflikty mezi těmito dvěma skupinami, např. při svátku Jomkipur. Tohoto incidentu využil muftí Amín al-Husajní, který útočil na britskou správu výrokem, že Židé se snaží ovládnout svatá místa na Chrámové hoře. Situaci ani nepomohlo, že vysoký komisař Herbert Onslow Plumer opustil Palestinu a jeho nástupce ještě nedorazil. Naopak vrchní rabíni, židovská národní rada a politická strana Agudat Jisra'el poslali britským úřadům memorandum, ve kterém požadovali zrušení stavebních prací muslimů na Chrámové hoře. Podle Židů se mělo jednat o demolování Zdi nářků. V první polovině roku 1929 začaly provokace Arabů, ti porušovali židovské náboženské zvyky a nahlodávali tak trpělivost Židů.³ „17. srpna pak při potyčce s Araby zemřel první člověk, Avraham Mizrachi. Byl ubodán skupinou Arabů.“⁴ Davy Arabů nadále útočily na Židy z obav, že Židé chtějí ovládnout svatá místa muslimů a boje se následně přenesly do dalších lokalit Palestiny a také do Tel Avivu, kde zemřelo dalších šest Židů. Mezi ale nejhorší incident roku 1929 patří tzv. Hebronský masakr. Byl to útok skupiny fanatických

² Dostupné na: <http://archiv.aretz.cz/?p=4866>, [14. 1. 2015].

³ NAOR, Mordecai, *The 20th Century in Eretz Israel*, Kolín n. Rýnem 1998, s.152–154.

⁴ NAOR, s. 154.

muslimů v ortodoxní čtvrti Hebron v Jeruzalémě.⁵ „Bylo zabito přes šedesát lidí a dalších padesát bylo zraněno.“⁶ Na tyto všechny útoky Židé zareagovali tak, že začali napadat mešity po celé Palestině. Britská správa nakonec nebyla schopna tyto nepokoje zvládnout a požádala o pomoc Egypt. Jeho vojska však dorazila až o tři dny později a pořádek zajistila až 28. srpna. „Když byl sjednán pořádek, ztráty byly následující: na židovské straně bylo napočítáno 133 mrtvých a 399 zraněných, na arabské straně 178 mrtvých a 87 zraněných.“⁷ Tyto nepokoje postihly obě skupiny. Židé považovali britský přístup za liknavý a Arabové zase za příliš tvrdý vůči nim. Napětí ovšem trvalo ještě další měsíce a tak Britové zakázali některé židovské deníky a v září Arabové vyhlásili generální stávkou. Britská samospráva též vynesla rozsudky nad některými účastníky těchto bouří. Tyto nepokoje odhalily hluboké nepřátelství Arabů k Židům a naopak. Obě strany obviňovaly britskou správu z jednostranného přístupu k řešení problému. Britská mandátní správa se již ve svých počátcích ukázala jako nepřilíš schopná při řešení sporů a udržování pořádku. Většina rozhodnutí, která správa učinila, byla nepřijatelná pro obě strany konfliktu. Tento konflikt se však ukázal jako nicotný, protože později nastal daleko větší konflikt v této oblasti.

V Palestině roku 1936 totiž propuklo velké arabské povstání, které nakonec trvalo celé tři roky. Začátek povstání se dá datovat do února roku 1936, když Arabové vešli do generální stávkou na podporu svých „příbuzných“ ze Sýrie, kteří tehdy stávkovali proti francouzské nadvládě. Již v dubnu 1936 začali umírat první Židé.⁸ „Oběti na životech byly v prvním měsíci hlášeny z Jeruzaléma,

⁵ SACHAR, Howard, *Dějiny státu Izrael*, Praha 1999, s. 160–161.

⁶ SACHAR, s. 161.

⁷ SACHAR, s. 161.

⁸ SACHAR, s. 161.

*Jaffy a Haify.*⁹ V dubnu téhož roku se konal arabský kongres, kde byl vytvořen „Vysoký arabský výbor“. Ten se představoval jako hlavní politický orgán arabské komunity a byl vedený Amínem al-Husajním. Jejich požadavkem bylo okamžité zastavení židovské migrace do Palestiny a prodeje půdy Židům a převedení země pod arabskou vládu. Arabové tak vyhlásili generální stávkou, která rozvrátila fungování místní ekonomiky. Na zvládnutí revolty povolili Britové zřízení „Židovské pomocné policie“, jejímž úkolem bylo bránit židovské obce před nájezdy Arabů.¹⁰ „V září 1936 se pak rozhodli pro tvrdý postup proti povstalcům a Vysoký komisař v Palestině Arthur Grenfell Wauchope vyhlásil v zemi výjimečný stav.“¹¹ V říjnu 1936 skončila generální stávka a Britové přikročili k politickým jednáním. Do srpna 1937 v mandátu vládl relativní klid. Tento klid byl porušen zavražděním vysokého britského úředníka v Galileji. Britové rozpustili Vysoký arabský výbor a jeho hlavní představitel prchl do Libanonu. Díky pokračujícímu násilí mezi Židy a Araby velmi radikálně klesla židovská migrace do Palestiny, čímž se odstartovala ekonomická krize. Britská samospráva se mezitím snažila přijít s dalším plánem na rozdělení země mezi Židy a Araby, avšak neúspěšně. Židovské obyvatelstvo začalo ztrácet trpělivost s britskými úřady. V tomto období bojů vznikl jak arabský terorismus, tak i židovský. V říjnu 1938 se Arabům podařilo ovládnout na určitou dobu historické jádro Jeruzaléma a úspěšně zavraždili starostu města Tiberias.¹² „V britském tisku a vojenských kruzích se situace v Palestině začala stále více přirovnávat k Severnímu Irsku.“¹³ Až v roce 1939 se Britům podařilo prakticky eliminovat arabské povstalecké skupiny a obnovit v zemi pořádek. V roce

⁹ GILBERT, Martin, *Atlas of the Arab-Israeli Conflict*, New York 1993, s. 18.

¹⁰ GILBERT, s. 18.

¹¹ NAOR, s. 193–197.

¹² SEGEV, Tom, *One Palestine Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*. New York 2001, s. 432–433.

¹³ SEGEV, s. 432–433.

1939 počet Arabů vězněných za povstalecké aktivity stoupl na 9000, tedy na desetinásobek stavu o dva roky dříve. Zvláštní rychlé soudy zároveň zvýšily počet rozsudků smrti. Během let 1938–1939 bylo takto odsouzeno víc než 100 Arabů, z toho víc než 30 bylo popraveno. Pro obnovení klidu rovněž Britové zaváděli kolektivní tresty pro celé vesnice. Dále docházelo k trestným demolicím domů. Zároveň ovšem došlo k vydání takzvané Bílé knihy, která vycházela vstříc arabským přáním trvale omezit židovskou imigraci a připravit půdu pro budoucí nezávislou Palestinu s arabskou etnickou většinou. Mezi Židy rostly protibritské nálady.¹⁴ „Židovský předák David ben Gurion zároveň ale zformuloval židovskou politiku po dobu druhé světové války následovně: „Budeme bojovat s Brity proti Hitlerovi, jako by Bílá kniha neexistovala; a budeme bojovat proti Bílé knize, jako by nebyla žádná válka.“¹⁵

¹⁴ NAOR, s. 205–210.

¹⁵ NAOR, s. 205–210.

3 VELKÁ BRITÁNIE A VZNIK STÁTU IZRAEL

Velká Británie se po druhé světové válce nacházela na pokraji bankrotu státních financí. Země se musela vyrovnat se zničenou zemí a nedostatkem financí. Jedním z kroků bylo zavést nový sociální systém a následně vláda Velké Británie musela zvážit, zda zůstat ve všech svých koloniích. Jednou z prvních kolonií, která se odvážila vystoupit proti britské koloniální politice, byl Palestinský mandát. V této kapitole se přiblíží sociální situace ve Velké Británii a následně osamostatnění mandátu Palestina.

3.1. Velká Británie a vznik sociálního státu

Pro pochopení britské zahraniční politiky je nutné se nejprve podívat na tehdejší hospodářskou situaci v zemi. Ekonomika po druhé světové válce ve Velké Británii se nacházela ve velmi špatném stavu, i když se britská libra udržela na přední pozici z hlediska síly měny. Nově zvolený premiér Atlee dostal tajné memorandum od Johna Maynarda Keynesa, v němž přirovnává tehdejší situaci k situaci obléhání Dunkerque za raných let druhé světové války.¹⁶ Británie byla nucena přijmout množství opatření a zároveň restrukturalizovat celý sociální systém. To bylo v plánu již před válkou.

Rozvoj Británie byl ukázán v knize Williama Beveridge. Týkalo se to zásadních změn v systému sociálních dávek. William Beveridge byl velkým zastáncem sociálního státu.¹⁷ Na základě toho bylo zavedeno všeobecné zdravotní pojištění. K další změně došlo v zavedení tzv. všeobecného zdravotního systému.

¹⁶ HYAM, Ronald, *Declining Empire: The Road to Decolonization 1918-1968*. Cambridge 2006, s. 130.

¹⁷ BARTLETT, Christopher John, *A history of poster Britain, 1945-1974*. New York 1977, s. 46.

Mezi další významné reformy patřilo například znárodnění některých významných podniků. Znárodnění se nevyhlo takřka žádnému odvětví (bankovníctví, uhelný a energetický průmysl, nákladní a automobilová doprava a další). Největší problémy se ukázaly u znárodnění ocelářských koncernů, nakonec zde ke znárodnění nedošlo. Ze znárodnění byl vyjmut pouze obchod a finančníctví. Během Attleeho vlády se podařilo znárodnit kolem 20% z tehdejší ekonomiky.¹⁸ Velká Británie tak prodělala největší transformaci v dějinách. Kvůli znárodnění bylo přijato 9 nových zákonů.¹⁹

V pozadí těchto změn bylo nutno provést obnovu infrastruktury a staveb. První přestavby začaly již v roce 1945, ale až roku 1948 dosáhl počet nově vystavěných domů 217 000.²⁰

Všechny tyto reformy si vyžádaly velký přísun financí, které se v Británii nenacházely. Tak se přikročilo ke snižování výdajů. Mezi nejvyšší položky byla zařazena britská armáda a její jednotky. Vojáci britského impéria byli rozmístěni po celém světě a bylo jich kolem 5 miliónů.²¹ To si nemohla Velká Británie dovolit a navíc to podle politiků tehdejší doby nebylo třeba. Jejich počet měl být snížen a to až k jednomu miliónu.²²

Ani tato opatření nedodala do systému dostatek financí na poválečnou obnovu hospodářství. Jedna z hlavních možností, jak se dostat k potřebným financím, byla půjčka od USA a Kanady. Prostředníkem jednání byl John Maynard Keynes. Půjčka tak byla dojednána, pro VB však byly podmínky velmi tvrdé.

¹⁸ LOWE, Rodney, *The Welfare State in Britain since 1945*. New York 1999, s. 78.

¹⁹ MORGAN, Kenneth, *Britain since 1945: The People's Peace*. New York 1999, s. 29.

²⁰ LOWE, s. 248.

²¹ LOUIS, Roger, *Suez 1956: the crisis and its consequences*. Clarendon 1989, s. 19–30.

²² WOODHOUSE, Montague, *British Foreign Policy since the Second World War*. London 1961, s. 77.

Hlavním úkolem britské vlády se stal vývoz importu a exportu. S tímto problémem se Velká Británie potýkala až do poloviny padesátých let, přičemž nejhorším rokem byl rok 1951. Zlom nastal až mezi lety 1956-1959. Vláda navzdory tomu v této době vydala několik nařízeních, která se týkala investic do různých sektorů. Jednalo se o podporu leteckého průmyslu nebo investice do nových rafinérií.²³

Sociální situace nebyla v těchto letech příliš příznivá. V zemi fungoval přidělový systém, jenž byl zrušen až v roce 1954. Británie se potýkala s nedostatkem uhlí, docházelo k častým výpadkům elektřiny a velké podniky musely kvůli tomu zastavit výrobu.²⁴ „V roce 1947 bylo ve Velké Británii asi 1,8 miliónu nezaměstnaných, což mělo dopad na zahraniční politiku.“²⁵

Velká Británie se pomalu dostávala z poválečné krize. I když pořád fungoval přidělový systém, situace se začala obracet a hospodářská situace ve VB se postupně zlepšovala. Jako pomyslný mezník je brána korunovace královny Alžběty II. v roce 1953. S touto korunovací je spojen počátek nové éry Velké Británie.

²³ BARTLETT, s. 89.

²⁴ BARTLETT, s. 47.

²⁵ WOODHOUSE, s. 112.

3.2. Situace v mandátu do vzniku státu Izrael

Po druhé světové válce Velká Británie zažívala velmi těžké časy. Nejenže se během války ukázalo, jak je Británie vojensky slabá, ale též i obchodně a ekonomicky závislá na Spojených státech amerických. To se v druhé polovině čtyřicátých let potvrdí, když USA přijdou s ekonomickou pomocí válkou zdevastované Evropy (Marshallův plán). Dále bylo Spojené království kritizováno za politiku vůči Židům, kteří chtěli emigrovat do oblasti Palestiny. „*Velká Británie před válkou zavedla přísné imigrační kvóty, podle nichž byl limitován příliv židovských přistěhovalců*“.²⁶ Tento čin byl mnoha státy po válce odsuzován, avšak i tak do této oblasti přijížděli další uprchlíci. Ke konci války tak bylo na mandatorním území něco přes třicet procent Židů, což je oproti roku 1922 nárůst o celých dvacet procent.²⁷

Britská politika vůči Blízkému východu musela být v této době praktikována opatrně, musel být brán ohled na předchozí vývoj a momentální situaci. Byl brán zřetel na události, k nimž došlo za světové války a především na nesouhlasný postoj USA vůči VB a zhoršující se situaci na území mandátu. Musel být brán zřetel na muslimy, kteří žili v Indii, která byla v této době ještě součástí impéria. Tito muslimové mohli způsobit mnoho potíží, kdyby se přidali na stranu palestinských muslimů. Vládní kabinet se musel potýkat s nedostatkovými financemi. Zároveň existoval tlak uvnitř mandátu, který prezentovaly extremistické skupiny.

Nástup Ernesta Bevina vzbuzoval v sionistech mnoho nadějí, což se vzhledem k situaci, ve které se nacházel, ukázalo být mylné. Sionisté totiž považovali labouristy jako jejich spojence, hlavně kvůli

²⁶ ČEJKA, Marek, Izrael a Palestina – Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu. Praha 2007, s. 48.

²⁷ SACHAR, s. 208–209.

předchozím tezím, které strana vydávala v předchozích letech. Labouristé dokonce přijali návrh, ve kterém se objevila připomínka, že arabská populace bude přesídlena do oblastí sousedící s Palestinou.²⁸ Význam Blízkého východu tak neustále rostl, ale britská vláda se musela vypořádávat s jinými problémy.²⁹ Hlavní problém byla ekonomická situace. Bevin si při nástupu do funkce dal za cíl uklidnit a stabilizovat situaci na Blízkém východě. Musel tak upevnit vztahy s Araby, jinak hrozilo přerušení dodávek ropy, která byla pro VB zásadní, jelikož odsud pocházelo přes 60% britské ropy.³⁰

Jak lze vidět v předchozích odstavcích, labouristé neměli příliš velký manévrovací prostor, do kterého by se daly zahrnout všechny sionistické požadavky.³¹

Co se týče budoucnosti mandátu Palestina, bylo jisté, že vliv na Blízkém východě se nadále nepodaří udržet pouze za pomoci vojenské síly. Bylo nutno rozšířit sféru vlivu do oblasti ekonomiky či sociální politiky. V této době žilo v Palestině přibližně 600 000 Židů a primárním problémem se tak stala otázka židovských emigrantů z Evropy.³² Po dlouhých jednáních bylo dohodnuto, že se má do mandátu přepravit na 100 000 emigrantů a mělo se vydat příslušné povolení. Avšak s tímto nesouhlasila Velká Británie, jelikož se obávala nestability regionu. Byl ustanoven anglo-americký výbor na řešení této otázky. Výbor byl v nezáviděníhodné situaci, jelikož tábor Arabů měl jiné požadavky než sionistický.³³ Arabové chtěli přerušit židovské přistěhovalectví, Sionisté chtěli povolení pro co největší počet emigrantů.

²⁸ SACHAR, s. 215–219.

²⁹ BARTLETT, s. 41.

³⁰ HYAM, s. 124.

³¹ SACHAR, s. 222.

³² JOHNSON, Paul, *Dějiny židovského národa*. Praha 1995, s. 503.

³³ HYAM, s. 124.

Po zvážení těchto požadavků, došel vyšetřovací výbor ke zprávě, která byla jednohlasně schválena. Byl to jeden z Bevinových požadavků, aby zpráva byla brána na vědomí.³⁴ Zpráva byla zveřejněna na jaře 1946. Výbor se přiklonil na požadavky sionistů a navrhl přijmout deklarovaných 100 000 uprchlíků. Další stanoviska výboru už nebyla tak jasná. Deklaroval tak, že Židé nemohou být přesunuti jinam než do Palestiny. Zároveň se odmítlo možné rozdělení mandátu a pohybovalo se tak na možném palestinském a nacionalismu.³⁵ Zpráva obsahovala deset různých doporučení, mezi nimiž bylo doporučení zrušení převodů půdy do židovských rukou, zachování současného mandátu až do vypršení jeho platnosti či zvýšení životní úrovně. Americký prezident Truman ještě před vydáním závěrečné zprávy doporučoval, aby se přijalo 100 000 židovských emigrantů. Toto doporučení vyvolalo u britské strany značnou nevoli. Spojené státy naléhaly na posílení vojenských jednotek v Palestině, aby mohly dohlížet na příliv imigrantů. Vzhledem k hospodářské situaci Velké Británie to nebylo možné, tudíž nemohlo být vyhověno takovému počtu uprchlíků. Dokonce se objevily hlasy o úplném stažení vojsk z Blízkého východu.³⁶ Proti tomu byl Bevin i Attlee. Některé politické osobnosti se domnívaly, že pokud by Ernest Bevin přijal výsledky nezávislého výboru, vyostří se tím konflikt mezi britskou správou a Araby a možná by to mělo důsledek i na britskou Indii.

Po zvážení důsledků nakonec Bevin vzkázal Američanům, že pokud by měla VB dostát alespoň některých závěrů výboru, bude nutná pomoc z USA. Hlavně politická, finanční a vojenská. Obě země nejprve projednávaly možnou spolupráci v každé zemi zvlášť a poté odcestoval Truman do Londýna, kde se projednávalo možné

³⁴ LENCZOWSKI, George, *The Middle East in World Affairs*. Ithaca 1962, s. 390–392.

³⁵ LOUIS, Roger, *The British Empire in the Middle East, 1945–1951: Arab Nationalism, the United States, and Postwar Imperialism*. New York 1986, s. 416.

³⁶ SMITH, Charles, *Palestine and the Arab-Israeli conflict*. Boston 2010, s. 184.

sdílení odpovědnosti za Palestinu. Průběh těchto rozhovorů byl ovlivněn událostmi z června 1946, kdy došlo k pumovému útoku na hotel King David.³⁷ Po několika týdnech jednání byla přijata zpráva, která se přiklonila na stranu britských požadavků. Území mandátu mělo být rozděleno, ve vnitřních záležitostech měly mít kontrolu místní orgány a britský komisař by se staral o zahraniční vztahy, obranu apod. Plán počítal i s přijetím 100 000 imigrantů a to během jednoho roku.³⁸

Plán však nemohl být přijat bez podpory jak Židů, tak palestinských Arabů. Bylo svoláno další vyjednávání na září 1946. Ani jedna z inkriminovaných stran se však nezúčastnila. Jednání probíhalo jen mezi Brity a nepalestinskými Araby. Židé tento plán odmítli, protože nechtěli dělit Palestinu a přitom by dostali jen 17% území.³⁹ Americká podpora též nebyla zaručena, jelikož Truman se odvolával na nedostatek důvěry z vlastní země. Jednání tak byla na čtyři měsíce odložena. Během této doby došlo k další radikalizaci obou stran. Po tomto neúspěchu se premiér Bevin rozhodl požádat o pomoc a v únoru 1947 předložil otázku Palestiny do rukou OSN.⁴⁰ Později toto oznámení přednesl před Dolní komorou parlamentu.

Britský profesor R. Ovendale ve své práci ukazuje na dva incidenty, které ovlivnily tehdejší smýšlení a vedly k přesvědčení, že palestinský mandát není již dále udržitelný.⁴¹ Prvním případem se stal případ lodi Exodus, tím druhým se stalo nalezení dvou britských důstojníků, kteří byli popraveni extremisty. Ti byli nalezeni v červenci 1946. Následkem tohoto případu se ve Velké Británii strhla vlna antisemitismu. Během těchto bouří docházelo k ničení

³⁷ SACHAR, s. 233.

³⁸ LENCZOWSKI, s. 392.

³⁹ POJAR, Miloš, *Izrael*. Praha 2004, s. 51.

⁴⁰ CHILDS, David, *Britain since 1945: a political history*. London 1992, s. 28.

⁴¹ OVENDALE, Ritchie, *The Palestine Policy of the British Labour Government 1947: The Decision to Withdraw*. Washington 1980, s. 90.

synagog či židovských obchodů. Tyto protesty dosáhly vrcholu v Liverpoolu a Manchesteru. K dalším potyčkám docházelo i v dalších městech.⁴² Situace tak byla neúnosná a stávala se nezvladatelnou. V Palestině docházelo k teroristickým útokům, kvůli špatné hospodářské situaci však Británie nemohla zvýšit náklady na udržení pořádku nebo zvýšení počtu jednotek. Špatná hospodářská situace, teroristické útoky sionistů, stejně tak veřejné mínění na domácí půdě vedly k nutnosti obrátit se na moc, kterou byl Británii svěřen. Tento měsíc se rozhodla Velká Británie opustit Indii.⁴³

Následně bych tu rád připomenul něco k židovské radikalizaci vůči Velké Británii a její zahraniční politice. S rostoucím přílivem imigrantů rostl počet arabských teroristických útoků. Časem došlo k radikalizaci na druhé straně. Židovský radikalismus však nebyl pouhou odpovědí na teroristické akce Arabů, i když to mělo své opodstatnění. V této době vzniká radikalismus spíše jako protest proti politice západních států, v čele s Velkou Británií. Její politický vliv měl na rozdíl od jiných států přímé důsledky. Nově vzniklé židovské hnutí využívající násilí měla hlavní vliv britská zahraniční politika spojená s obdobím světové války a holocaustu.

Někteří autoři uvádějí ve svých pracích na problematiku tzv. dvojí loajality, kterou Židé trpěli. Tzn., že pokud žili v Palestině nebo v Británii, pociťovali svou povinnost jak boji za vlastní stát, tak i za Velkou Británii, jejímiž byli občany. Vystala tu otázka, zda bojovat za radikály nebo zůstat loajální vůči britské vládě. Je to jedna z nejkřivějších otázek židovstva, kterou se mnoho lidí snažilo vyvrátit. Tak lze mezi Židy nalézt hned tři různé přístupy k politice VB. Někteří čelní představitelé Židů poměrně dlouho věřili v

⁴² CHILDS, s. 29.

⁴³ SMITH, s. 189.

podporu Velké Británie a k teroristickým akcím se neuchylovali.⁴⁴ Stejnou politiku razilo hnutí Hagana, které sice Británii kritizovalo, ale stálo na její straně. Další skupinou bylo velmi radikální hnutí Lechi. Ta se na začátku 40. let odštěpila od hnutí Irgun. Toto hnutí je mnohými označováno jako třetí možný přístup k politice Velké Británie. Irgun vznikl v roce 1931 jako odnož Hagany. Přestože mezi skupinami panoval nejistý vztah, díky britské politice došlo ke spolupráci Irgunu a Hagany. Tímto spojením vzniklo jednotné židovské odbojové hnutí. Spolupráce nevydržela dlouho a byla následně ukončena.⁴⁵

V některých pramenech se lze dočíst, že nejradikálnějším hnutím byla Lechi, ale ani Židovské odbojové hnutí nebylo pozadu. Spáchalo spoustu teroristických útoků, které byly velmi krvavé. Lechi však provedla více útoků a sabotáží.⁴⁶ Nejrozsáhlejší akce od těchto skupin se stávaly od roku 1946. Tyto hnutí podnikly společný sabotážní útok na železniční mosty, které spojovaly okolní státy s Palestinou. To rozjelo velkou vyšetřovací akci, která měla zatknout vedoucí představitele a vyměnit je za jiné osoby. I po velkém zatýkání v těchto hnutích Britové nedosáhli velkých výsledků.⁴⁷

K největšímu útoku však došlo až v červenci 1946. Byl to útok na hotel King David v Jeruzalémě. Došlo k výbuchu bomby, jež usmrtila 91 osob, z toho 28 z britské strany.⁴⁸ Tento incident silně zasáhl Velkou Británii a probíhající rozhovory o budoucnosti Palestiny. Tato událost však byla jen špičkou ledovce, ne hlavním důvodem, proč Británie předala řešení problému OSN. VB se musela potýkat od konce války se spoustou útoků, při kterých bylo

⁴⁴ JOHNSON, s. 502–504.

⁴⁵ WAGNER, Steven, *British Intelligence and the Jewish Resistance Movement in the Palestine Mandate, 1945-46*. Oxford 2008, s. 631.

⁴⁶ SACHAR, s. 231.

⁴⁷ WAGNER, s. 250.

⁴⁸ JOHNSON, s. 505.

zabito 127 Britů.⁴⁹ Do roku 1948 se počet mrtvých zvýšil skoro trojnásobně.⁵⁰

Z předchozích odstavců lze konstatovat, že všechna židovská radikální hnutí hrála velkou roli. Hagana, která se snažila jít spíše cestou diplomatickou a pokoušela se vyjednávat s Brity, nebo Irgun, který se dal označit za nejradikálnější hnutí. V poslední řadě tu byl Lechi, ten sice byl též velmi radikální, ale měl omezený počet lidí oproti dvěma jmenovaným skupinám a nebyl mu dáván takový význam.

Na straně palestinských Arabů byla situace velmi obdobná. Arabové nespatořovali v Židech a jejich radikalismu ihned hrozbu, i když docházelo k potyčkám. Do roku 1928 soužili Židé a Arabové poměrně v klidu. Následující období po roce 1928 byly již nastíněny ve druhé kapitole, a proto se blíže podíváme na to, jak to vypadalo po roce 1945.

Pro toto období je nutné zmínit Alexandrijský protokol. Ten vyšel v roce 1944 a zde vznikla organizace „Liga arabských států“⁵¹. V článku pět protokolu bylo zvláštní usnesení o Palestině. Zde arabské státy deklarovali jasnou podporu palestinským Arabům. Došlo tak k internacionalizaci palestinské otázky v arabském světě. O budoucnost Palestiny v rámci LAS se především zajímal emír Abdalláh Ibn Husajn. Vedl jednání se sionisty, se kterými dojednal budoucí rozdělení Palestiny. Ovšem toto jednání přišlo v době, kdy již byla přijata rezoluce OSN.

⁴⁹ SACHAR, s. 255.

⁵⁰ CHILDS, s. 29.

⁵¹ Zakládající členové LAS: Sýrie, Jordánsko, Irák, Egypt, Saudská Arábie, Libye a Jemen.

V roce 1946 byl obnoven Arabský vyšší výbor. Měl nezanedbatelný vliv na LAS.⁵² Co se týká samotného vývoje v Palestině, hlavní postavou Arabů se stal muftí Mohamed Amín al-Husajní, který byl silně protibritský a protižidovský. Po skončení druhé světové války byl zatčen Brity za spolupráci s nacisty, avšak utekl do Egypta, kde pokračoval ve své práci. Stal se hlavním hybatelem Arabského vyššího výboru. Tento výbor byl později v roce 1947 uznán OSN jako oficiální hlas palestinských Arabů.⁵³ Ohledně teroristických útoků, ty se projevily až po roce 1947 a návrhu na rozdělení Palestiny. Velmi zajímavé je, že v tomto období nevznikli žádné organizace ani hnutí, která byla na druhé straně barikády. Je tu patrná nejednotnost palestinských Arabů. Židovská imigrace do Palestiny však nezaručovala klid pro arabskou komunitu a tak hrozilo vyhocení konfliktu mezi Araby a Židy.⁵⁴

V následujících odstavcích se budeme věnovat jednáním v OSN a řešením palestinské otázky. 18. února 1947 byla palestinská otázka předána Organizaci spojených národů. Bevin ani Attlee si nebyli jisti, že se problém podaří v OSN vyřešit a dokonce možná doufali v to, že se to navrátí do rukou Britů (Louis 2006: 438).⁵⁵ Bevin dokonce nechtěl rezoluci přijmout, jestli nebude schválena jednomyslně. To u Organizace spojených národů nebylo možné než u anglo-amerického výboru. Ale když se VB obrátila na OSN, dala světu jasně najevo, že Organizaci věří a plně ji důvěřuje. I když Británie žádala pouze o radu, lze vysledovat z předchozích odstavců vysledovat, že se Velká Británie potýkala s velkými

⁵² KIMMERLING, Baruch, *Palestinians: The Making of a People*. Cambridge 1994, s. 135.

⁵³ LOUIS, *The British Empire*, s. 449.

⁵⁴ LEVENBERG, Haim, *Military Preparations of the Arab Community in Palestine*. London 1993, s. 49.

⁵⁵ LOUIS, Roger, *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*. London 2006, s. 438.

problémy a složení mandátu by jí rozhodně neuškodilo.⁵⁶ Pouhá správa si vyžádala velké množství financí a britské jednotky mohly být převeleny na potřebnější místa.⁵⁷

28. dubna 1947 zahájil činnost zvláštní vyšetřovací orgán pro Palestinu, jenž se jmenoval „Zvláštní výbor pro Palestinu“. Výbor se skládal z 11 členů. Zasedali v něm zástupci Indie, Íránu, Jugoslávie, Uruguaye, Peru, Guatemaly, Švédska, Československa, Austrálie a Kanady. Výbor měl poměrně široké pravomoci. Při jeho vytvoření bylo dojednáno, že by měl vzít v úvahu náboženskou otázku věci. LAS vznesla požadavek, aby ve výboru zasedal jeden z arabských států, ale tento požadavek nebyl brán v potaz. Ve výboru nebyl ani stát, který byl ve stálém členství Rady Bezpečnosti OSN.

O měsíc později se výbor vydal na cestu do Palestiny, sousedních států a potom na jednání s LAS. Přestavitelé LAS se chovali velmi arogantně a snažili se výbor vydírat případnými boji, pokud by došlo k rozdělení Palestiny.⁵⁸ Zvláštní výbor též navštívil internační tábory. Výbor vydal zprávu, která přináší dvě možná řešení této otázky. Prvním řešením bylo rozdělení země, což znamenalo vznik dvou samostatných států. K tomuto řešení se přiklonilo sedm členů výboru.⁵⁹ Druhým řešením bylo doporučení přeměny Palestiny na stát na bázi federace s kantonálním dělením, přičemž Jeruzalém by se stal hlavním městem. Mezi hlavní rozdíly těchto dvou řešení představovalo židovské přistěhovalectví, které majoritní správa nadále povolovala. Naopak druhé řešení povolovalo přistěhovalectví jen do židovských kantonů s omezeným

⁵⁶ KRUPP, Michael, *Sionismus a stát Izrael: historický nástin*. Praha 1999, s. 110.

⁵⁷ GILBERT, Martin, Churchill a Židé. Praha 2008, s. 282.

⁵⁸ BEN-DROR, Elad, *The Arab struggle against partition: The international arena of summer 1947*. Tel Aviv 2007, s. 259.

⁵⁹ EYTAN, Walter, *The First Ten Years: A Diplomatic history of Israel*. New York 1958, s. 4.

počtem. To se stalo terčem kritiky. Ani jeden návrh se však nesetkal se zájmem jedné či druhé postižené strany. I Velká Británie se k těmto návrhům stavěla odmítavě a vyslali vzkaz OSN, že pokud ani jedna ze stran nebude souhlasit, Britové také ne.

V září 1947 britská vláda oficiálně oznamuje, že je ochotna s ohledem na závěrečnou zprávu Zvláštního výboru pro Palestinu vzdát se mandátu.⁶⁰ Motivy byly velmi podobné tomu, kdy Británie předávala palestinskou otázku OSN.

Valné shromáždění OSN se po mnoha jednáních přiklonilo na stranu návrhu zvláštního výboru. Ke schválení byl předložen návrh rezoluce o budoucnosti Palestiny. Byl to ten návrh rezoluce, kde se počítalo s rozdělením země na dva samostatné státy, které by byly spojené hospodářskou unií, a Jeruzalém by byl pod mezinárodní správou.

Rezoluce počítala s ukončením britského mandátu nejpozději do srpna 1948. Měly být staženy všechny britské jednotky z tohoto území. Zároveň mělo nastat tzv. přechodné období, v němž by došlo k podniknutí všech potřebných kroků, které byly v rezoluci vylíčeny.

V rezoluci je také věnována kapitola svatým místům v Jeruzalémě. Měla být zachována a dostupnost měla být zajištěna mezinárodním dohledem. Náboženská práva měla být zachována v obou nově vznikajících státech, tak i v Jeruzalémě.

Měla vzniknout hospodářská unie mezi novými státy, zahrnovala by celní unii, společnou měnu a společný hospodářský rozvoj, nediskriminaci a volný pohyb osob po státech.

⁶⁰ LOUIS, *The British Empire*, s. 473.

Nejdůležitější věcí bylo určení hranic obou států plus Jeruzaléma a přilehlého okolí. Území mandátu mělo být rozděleno na sedm částí, tři měli připadnout židovskému státu. Arabský stát měl dostat taky tři části. Pokud by se na to dívalo procentuálně, židovskému státu mělo připadnout 56% rozlohy mandátu, arabskému státu mělo připadnout 43%.⁶¹

Hlasování o rezoluci proběhlo 29. listopadu 1947. Pro hlasovalo 33 států, 13 proti a 10 hlasů se zdrželo hlasování, mezi něž patřila i Velká Británie. Celkově mohlo hlasovat 56 států.⁶² Bylo dosaženo dvoutřetinové většiny nutné ke schválení. Z výsledků je patrné, že proti návrhu hlasovaly většinou arabské státy, výjimka bylo Řecko a Kolumbie. Organizace LAS vyhrožovala s výsledky hlasování v OSN, že započnou občanskou válku v Palestině.

Do dnešních dnů se objevují hlasy, že celá zpráva výboru pro palestinskou otázku byla silně prosionistická. Lze to vidět na přisouzeném území pro Židy a Araby. Většina autorů souhlasí s tím, že sionisté měli zdatné diplomaty a že Arabové nepřišli s žádnou alternativou, jen s výhružkami a vydíráním. Arabská taktika se tak ukázala jako neefektivní. Rivalita mezi arabskými vůdci taktéž rozhodně nepřispěla arabské taktice. Jestli opravdu rezoluce byla prosionistická, je to i díky neexistující diplomacii ze strany arabských představitelů.⁶³

Velká Británie byla velmi zklamaná tím, že ani toto řešení nebylo přijato jak Židy, tak Araby. V parlamentu se dokonce objevovaly názory, jestli stáhnout síly z Palestiny, protože pokud by se tak stalo, hrozila by válka, která mohla trvat i několik desítek let. Britové potvrdili, že do odchodu svých vojsk budou plnit

⁶¹ POJAR, s. 56–57.

⁶² CHILDS, s. 28.

⁶³ BEN-DROR, s. 259.

ochranářskou funkci. Odchod byl naplánován podle rezoluce na únor 1948. Později se termín přesunul na srpen toho roku, ale nakonec se datum posunulo na květen.⁶⁴ Británie nadále nechtěla přijít o ropu, která se v mandátu nacházela, ale neměla ani zájem na válce na Blízkém východě. Britové měli podrobné informace o stavech obou znesvářených táborů a dobře tak věděli, že Židům by hrozili obrovské ztráty. Britské pevnosti byly po evakuaci ne často předávány oddílům Palestinců. Toto jednání se setkalo s kritikou mezinárodního společenství, ale i ze zahraničí a i z britského parlamentu.⁶⁵ Palestina byla uvržena do chaosu a VB se pouze snažila o ochranu svých vztahů s Araby. Budoucnost už neležela v rukou britské správy, ale v rukách Arabů a Židů.

Rezoluce schválená v listopadu roku 1947 vyvolala na straně Židů a Arabů vyhrcované reakce. Židé oslavovali tento sionistický úspěch po celém světě, i když se našli tací, kteří nebyli spokojeni. Například Irgun vystoupil ostře proti plánu na rozdělení mandátu na dvě části. Vadil jim totiž počet procent přiřčených židovskému státu a požadovali tak více.

Názor Arabů se projevil již při hlasování o této rezoluci OSN. Všechny státy arabského světa tuto rezoluci naprosto odmítly a pokračovaly výhrůžkami, jež se objevily již v dřívější době.⁶⁶

Bylo jisté, že dojde k rozsáhlému válečnému konfliktu. Arabští vůdci prozatím odložili vojenskou intervenci, ale poskytovali zbraně hnutí LAS a pomáhali dobrovolníkům s překročováním hranic do Palestiny. Dobrovolníci se měli stát osvobozenou

⁶⁴ LOUIS, *The British Empire*, s. 495.

⁶⁵ GILBERT, s. 280–287.

⁶⁶ LENZOWSKI, s. 396.

armádou.⁶⁷ Na arabské straně však pokračovala nejednotnost ve vedení, jak již bylo popsáno v dřívějších odstavcích.

Kvůli arabskému zbrojení se zbrojilo i na druhé straně. Velká Británie odmítala podporovat obě strany. Britové se tak během vyjednávání o míru dopustili několika chyb, mezi hlavní patřilo předání několika pevností arabským Palestincům, zatímco Židům bránili ve vyzbrojování. Sionisté tak nebyli na případný válečný konflikt vůbec připraveni. Panoval nedostatek zbraní, málo vycvičených vojáků. Zase měli výhodu v tom, že byli lépe organizovaní, poslušní, měli větší zkušenosti a celkovou morálku.⁶⁸ *„Hnutí Hagana si mezitím vytyčila dva cíle: Pomáhat chránit obyvatelstvo a obrana státu po stažení britských vojsk.“* Největší problém představoval úspěch palestinských odbojových skupin, které obsadily a přerušily hlavní spojnice v Palestině. Tím se znesnadnilo zásobování velkých měst.

Sionisté taky nezůstávali s krvavými akcemi pozadu. Zasloužily se o to skupiny Irgun a Lechi. Neustále útočily na Araby a britské jednotky.⁶⁹ *„Mezi největší útok těchto skupin patří masakr v palestinské vesnici Dejr Jásín, kde bylo zabito na sto obyvatel.“*⁷⁰ Po útoku došlo k odchodu Palestinců, čímž došlo k zániku 450 arabských sídel.⁷¹ Jako odvetu Arabové zaútočili na konvoj, který patřil k židovskému lékařskému personálu. Zemřelo přes 90 lidí. Po 1. dubnu 1948 přešla Hagana do ofenzívy a osvobodila a obsadila tak téměř celé území, které bylo židovskému státu přiřčeno

⁶⁷ KIMMERLING, s. 143–144.

⁶⁸ SMITH, s. 196.

⁶⁹ KIMMERLING, s. 150–151.

⁷⁰ KIMMERLING, s. 151.

⁷¹ ČEJKA, Marek, Izrael a Palestina. Brno 2005, s. 75.

Organizací spojených národů.⁷² Pomohly tomu i dodávky zbraní ze zahraničí. Lze vidět, že v této době docházelo k bojům na obou stranách. I když se nejednalo o válečný stav, situace byla velmi vyhrocená a bylo jen otázkou času, kdy dojde k válce.

Po vyhrocení situace se jak OSN a USA, tak Velká Británie přiklonila k názoru, že razantní rozdělení není tím nejlepším možným řešením. Bohužel běh událostí již nešlo zastavit. V čele židovského státu stal Ben Gurion a začal vykonávat nejdůležitější úkony a vytvářet legislativu. Na arabské straně nedošlo k vytvoření státního útvaru.⁷³

⁷² SACHAR, s. 262.

⁷³ LOUIS, *The British Empire*, s. 510.

3.3. Vyhlášení státu Izrael a britská reakce

Mocnosti hrozbu válečného konfliktu braly velmi vážně. Ze Spojených států se ozývala varování, jež později vyústila v nátlak. USA tlačily na prozatímní představitele židovského státu, aby odložili vyhlášení nezávislosti, jinak nepodpoří nový stát při útoku arabských sil. Židé se nenechali zastrašit a hlasovali o vyhlášení nezávislosti státu, které skončilo jednoznačně pro nezávislost.⁷⁴ A tak 14. června roku 1948 byl vyhlášen stát Izrael. Tentýž den odchází poslední britské jednotky z Palestiny. Ten samý den odpoledne přečetl Ben Gurion deklaraci státu Izrael v muzeu hlavního města Tel-Avivu. Deklarace prohlásila Izrael za rodiště Židů. Měli nárok na toto území. Všechno to vyplývá také z rezoluce OSN. V prohlášení jsou zmíněny i další významné dokumenty pro židovstvo, například Herzelova kniha Židovského státu nebo Balfourova deklarace. Stát vznikl na území, které jim vytyčil výbor pro palestinskou otázku. Na arabské straně došlo přesně k tomu, co jejich představitelé slibovali a vtrhli na území Izraele. Tím začala první palestinsko-izraelská válka, též známá jako první arabsko-izraelská válka.

Existence Izraele byla zcela závislá na stupni mezinárodního uznání. Jako první uznaly nový stát Spojené státy, následované Guatemalou a dalšími zeměmi.⁷⁵ „Do října 1948 Izrael uznalo jen dalších patnáct států.“⁷⁶ V Britském parlamentu se vedla dlouhá jednání, jestli nový stát uzнат. Velká Británie se velice zdráhala nově vzniklý stát uzнат. Odvolávala se na základní kameny státu a především na nutnou kontrolu vlastního území a hranic. Ve VB se

⁷⁴ SACHAR, s. 268.

⁷⁵ SMITH, s. 198–200.

⁷⁶ EYTAN, s. 12.

provedl průzkum ve společnosti o uznání nového státu. Průzkum ukázal velkou nerozhodnost a nezájem obyvatelstva o tuto problematiku. Větší procento lidí bylo pro uznání a méně než třetina byla proti uznání státu, i tak výzkum byl poměrně vyrovnaný.

Britský parlament reflektoval mínění veřejnosti. Hodně dlouhý čas váhal, zda tento nový stát uzнат. Jasným faktem bylo i to, že v Izraeli poměrně brzo vznikla stabilní a fungující vláda, kterou nebylo možné ignorovat a již v lednu 1949 se zde konaly volby.⁷⁷ Winston Churchill apeloval na britskou vládu, aby uznala tento stát, a co nejdříve poslala do Izraele svého zástupce.⁷⁸ Argumentoval tak dlouhou tradicí britsko-židovských vztahů a také tím, že některé evropské státy nemají přesně vymezené hranice, proto není problém s uznáním izraelských hranic. Labouristický kabinet se po dlouhých jednáních dohodl na uznání státu Izrael. Nejdříve to Británie potvrdila „de facto“ a rok později, tzn. 27. dubna 1950 i „de jure“. Těmito kroky byly fakticky zahájeny diplomatické vztahy mezi Velkou Británií a Izraelem. Tímto uznáním suverenity státu se mezi Británií a Izraelem vytvořil velmi pevný přátelský vztah, který se v dalších letech na Blízkém východě potvrdí, viz. Suezská krize.

⁷⁷ EYTAN, s. 13.

⁷⁸ GILBERT, s. 290–297.

4 POKLES BRITSKÉHO VLIVU A PŘÍPRAVA NA SUEZSKOU KRIZI

Po osamostatnění Izraele a následné první arabsko-izraelské válce pozice Velké Británie na Blízkém východě slábla. Státy tohoto regionu, které byly pod vlivem britské říše, se snažily dostat z majoritního vlivu Londýna a snažily se navazovat nové kontakty ve světě, např. se Spojenými státy Americkými nebo Sovětským svazem. Velká Británie si nechtěla přiznat svojí slabost a snažila se efektivně bojovat proti snahám arabských států o samostatnost.

4.1. Ztráta vlivu v jednotlivých zemích Blízkého východu

Po roce 1948 se mnohé z Britům přátelských režimů se dostaly do problémů vinou katastrofální prohry arabských armád ve válce s Izraelem, také se již dříve často zdiskreditovaly spoluprací s koloniálními mocnostmi. Díky tomu oslabila moc krále Farúka v Egyptě. Kabinet byl pod tlakem, aby přinutil Brity k odchodu. Od roku 1946 probíhala jednání o revizi britsko-egyptské smlouvy z roku 1936 o přítomnosti britských vojsk v Egyptě. Suezský průplav zůstal geografickým klíčem k Blízkému východu a zároveň trasou, po které putovalo 25% procent britského importu a většina dodávek ropy do Británie, takže třetina dopravy v průplavu byla britská.⁷⁹ Britové přesto nabídli v roce 1946 Egyptu stažení svých vojsk, aby ukázali dobrou vůli arabským nacionalistům. Přes tuto iniciativu poválečné labouristické vlády se další kabinetů snažily upevnit svoji pozici v Egyptě co nejvíce, což se za současné politické situace stávalo obtížným.

K další změně poměrů v Egyptě došlo po roce 1948. Egyptská vojska utrpěla porážku ve válce s Izraelem, čímž se

⁷⁹ PODEH, Elie, LEVEY, Zach, Britain and the Middle East: From Imperial Power to Junior Partner. East Sussex 2008, s. 61.

potvrdila jistá zaostalost, zkorumpovanost a chatrnost mocenských orgánů. Tím pádem se potenciálně vytvořil prostor pro autoritativní režim, který by dokázal odstranit všeobecně panující nejistotu.⁸⁰ O rok dříve sice došlo ke stažení britské vojenské síly z Káhiry, nicméně z důvodu neutuchajících nepokojů zůstaly jednotky nadále přítomny v pásmu průplavu.⁸¹ K velkému průlomů v egyptsko-britských vztazích došlo v říjnu 1951, kdy Káhira jednostranně prohlásila někdejší egyptsko-britskou obrannou smlouvu z roku 1936 za neplatnou a požadovala nejen úplnou evakuaci Suez, ale i odchod Britů ze Súdánu. Británie reagovala pokusem o vytvoření blízkovýchodního vojenského bloku (Bagdádský pakt), protože pro Západ, včetně Spojených států, byla obrana Egypta strategickou záležitostí. Posléze však došlo k období neklidu, kdy na straně Egypta probíhaly stávky, protibritské demonstrace a gerilové útoky na britské posádky, zatímco britská strana podnikla útok na posádku egyptské pomocné policie.⁸²

V červenci roku 1952 nastal v Egyptě převrat pod taktovkou organizace Svobodných důstojníků, která působila v armádě od konce 30. let a spolupracovala se skupinou Muslimské bratrstvo. Díky revoluci došlo ke svržení krále Farúka vládnoucího od roku 1936 a v čele nové vlády stanul generál Naguíb. O rok poději, konkrétně 18. června 1953, byla vyhlášena republika.⁸³ Generál Naguíb byl ovšem v roce 1954 záhy vystřídán plukovníkem

⁸⁰ NÁLEVKA, Vladimír, *Světová politika ve 20. století*. Praha 2005, s. 81.

⁸¹ JACKSON, Robert, *Suez – zapomenutá invaze*. Brno 1997, s. 9.

⁸² NÁLEVKA, Vladimír, *Horké krize studené války*. Praha 2010, s. 89.

⁸³ WANNER, Jan, *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence*. Praha 2006, s. 42.

Gamálem Abd an-Násirem, jenž se stal v témže roce premiérem a od roku 1956 zastával funkci prezidenta.⁸⁴

Násirova politika se hned od počátku jevila jako velice autoritářská. Násir dále prosazoval zájem, aby došlo k úplnému stažení britských vojsk z Egypta. Británie byla sice ochotna na tento krok přistoupit, nicméně bylo potřeba stanovit jasné podmínky, za jakých se tato akce uskuteční. Proto se v únoru 1953 britský ministr zahraničních věcí Anthony Eden sešel s americkým ministrem zahraničních věcí Johnem Fosterem Dullesem, aby byly dojednány okolnosti odchodu britských vojsk z oblasti Suezského průplavu. Dullese však toto setkání znechutilo, protože Eden si nedokázal vybavit detaily britsko-egyptské smlouvy z roku 1936, přestože smlouvu sám dojednával.⁸⁵ Objevily se tak určité náznaky, že vztahy mezi Velkou Británií a Spojenými státy budou lehce skřípat, a tím pádem postoj Západu vůči Egyptu nemusí být úplně jednotný. Jednání mezi oběma stranami však pokračovalo v létě téhož roku, kdy se konala schůze 3 západních velmocí (přizvána je i Francie) na Bermudách. Představitelé britského ministerstva zahraničních věcí se společně s vojenským členem Brianem Robertsonem sešli s Američany a stanovili zde základní britské podmínky pro odchod.⁸⁶ Mezi hlavními podmínkami této smlouvy bylo: „1) *Britské jednotky budou staženy do 20 měsíců, 2) základny budou dále udržovány britskými a egyptskými technikami, 3) Royal Air Force ztratí právo přelétávat egyptské území a využívat egyptská letiště, 4) Britové mohou reaktivovat základny jen při napadení arabských zemí a Turecka nearabskou zemí a po ukončení hrozby opustí britské síly opět území, 5) s podpisem nové smlouvy platné*

84 JACKSON, s. 10.

85 WANNER, s. 36–37

86 WANNER, s. 43.

*na dobu sedmi let končí platnost britsko-egyptské smlouvy z roku 1936, 6) svoboda plavby Suezským průplavem bude zaručena.*⁸⁷

Američané se po počátku odchodu britských vojsk z Egypta snažili získat dominantní postavení na Blízkém východě díky nepřímým pákám – hlavně po finanční a vojenské spolupráci.⁸⁸ Velká Británie v důsledku nastalé situace musela činit další ústupky. Jeden takový se týkal otázky kontroly íránské ropy, která nově od roku 1954 podléhala kontrole mezinárodního konsorcia. Britům se sice podařilo zvýšit podíl společnosti AIOC v konsorciu. Stejný podíl zde získali i Američané, konkrétně se jednalo o 40% akcií pro každou stranu.⁸⁹

Mezi další státy Blízkého východu, kde Velká Británie postupně ztrácela vliv, byl Írán. Velká Británie a Írán se dostaly do sporu kvůli ropným zdrojům ihned poté, co se země zbavila s pomocí Spojených států amerických a Velké Británie vlivu Sovětského svazu ze svých severních provincií. Ty byly během druhé světové války obsazeny sovětskou armádou a Moskva si prodlužováním její přítomnosti chtěla jak vynutit ropné koncese, tak ovlivnit místní politický vývoj. I po znovuobsazení provincií vládními silami se ale poměry stabilizovaly jen zvolna, neboť hospodářská situace byla kritická i na jihu a v Teheránu se vlády jen těžce prodíraly umrtvujícími spory radikálních islamistů, nacionalistů i levice na půdě parlamentu. Anglo-Iranian Oil Company se tento chaos pokusila alespoň zčásti zmírnit tzv. Doplňkovou ropnou

⁸⁷WANNER, s. 123.

⁸⁸WANNER, s. 44.

⁸⁹TURNER, Michael, Britain and the World in the Twentieth century: ever-decreasing circles. London 2010, s. 83.

dohodou. Ta sice značně zvyšovala příjmy íránské státní pokladny, ale na monopolním postavení AIOC se nic nezměnilo.⁹⁰

I po zmaření sovětských plánů zůstávala však v myslích íránských politiků sovětská nabídka sovětské koncese, která vycházela ze zásady dělení zisků v poměru 51:49 v íránský prospěch. Ve srovnání s necelými 20%, které předávala roku 1933 do íránské státní banky AIOC, to byla jistě nabídka zajímavá. Roku 1947 byla ratifikace ropné dohody se Sovětským svazem zamítnuta, ale tentýž rok Venezuela přijala zákon, že dělení zisků v poměru 50:50 je pro všechny společnosti povinné.⁹¹ „*Tento krok měl celosvětový dopad a AIOC se rozhodla íránské vládě nabídnout zisk 25-30% z čistého zisku. Avšak toto opatření přišlo pozdě, neboť Američané se dohodli se Saudskou Arábií na zásadě 50:50.*“⁹²

Velkou Británii a AIOC to donutilo k novému jednání s íránskou vládou. Předseda íránské vlády generál Alí Rázmara připravil novou dohodu s AIOC na bázi rovného dělení zisku, dokonce se zpětným odškodněním. To však neuspokojilo opozici a 7. 3. 1951 byl generál zavražděn šíitským fanatikem.

Prozatimní premiér Hosejn Ala sestavil vládu a v březnu 1951 přijal parlament zákon o znárodnění společnosti AIOC. Ta ihned reagovala zastavením plateb, což vyvolalo protestní stávky. Předseda vlády nařídil stávky potlačit, ale když nenalezl podporu ze strany, podal na protest demisi. Nový premiér Mossadegh, jeden z iniciátorů zákona o znárodnění AIOC, sestavil novou vládu v dubnu 1951. AIOC své stanovisko nezměnila a odmítla nadále vyplácet i běžné koncesní poplatky. Na konci července téhož roku

⁹⁰ WANNER, s. 47.

⁹¹ WANNER, s. 47.

⁹² WANNER, s. 47–48.

převzala Národní íránská ropná společnost kontrolu těžebních polí a AIOC definitivně zastavila veškerou činnost.⁹³

Velká Británie se tak obrátila na Mezinárodní soudní dvůr v Haagu, aby v souladu dohody mezi Brity a Íránci z roku 1933 vyvolaly arbitrážní řízení. Íránci tuto interpretaci odmítali a tak se Britové obrátili k Radě bezpečnosti, která celou věc vrátila do rukou soudu v Haagu. Velká Británie nepřímou obviňovala USA z toho, že se jim tento krok velmi hodil k prospěchu vlastní věci v Íránu. Dokonce i padl návrh britského ministra zahraničí Herberta Morrisona, že by se měla ropná pole vojensky obsadit jako za druhé světové války, s čímž nesouhlasil předseda vlády Clement Attlee.⁹⁴

Po znárodnění AIOC uzavřeli Britové rafinerii v Abádánu a hrozili všem, kdo budou kupovat íránskou ropu, postihem. Podařilo se tak účinně odříznout íránskou ropu od světového trhu a Mossadegh nedokázal odvrátit zhroucení íránského hospodářství. Zde se nabídl jako prostředník Spojené státy americké, jelikož díky nastalé situaci v tomto regionu hrozilo opětovné ovládnutí Íránu SSSR. Američané se pokoušeli o svoji nezávislou politiku vůči Mossadeghovi, ten však neměl zájem. V únoru roku 1953 předali Britové a Američané poslední návrhy na řešení sporu prostřednictvím Mezinárodního soudního dvora. Mossadegh však po mnoha váháních v březnu tento krok zamítl.⁹⁵

USA a Velká Británie začala plánovat státní převrat v Íránu, který by svrhl premiéra Mossadegha. Ten toleroval levicovou stranu Túde a postupně se podle Američanů stával jejím rukojmím. Po četných demonstracích v Íránu musel Šáh opustit zemi a země se

⁹³ WANNER, s. 48–49.

⁹⁴ WANNER, s. 50.

⁹⁵ WANNER, s. 51.

dostala do chaosu. Mossadegh již neovládal situaci a strana Túde vyzývala ke svržení monarchie. Avšak v srpnu 1953 se v Teheránu uskutečnily protesty prošáhovské koalice, která obsadila Mossadeghův dům. Během těchto protestů bylo zabito na 300 lidí ze strany Túde.⁹⁶

Velká Británie tak mohla začít v Íránu v podstatě od znova, ale zde se již ukázal potenciál USA a jejich snahám vytlačit Brity z Íránu. Američané v čele s Herbertem Hooverem ml. vytvořili konsorcium zahraničních ropných firem, které omezovalo aktivity AIOC. Britové se tak ocitli před hotovou věcí, protože obnovu země financovali Spojené státy americké. Představitelé britské vlády nejprve tyto kroky odmítali, jelikož ale neměli sílu na zvrácení situace, snažili se alespoň o podíl v konsorciu. Jednání mezi zastupiteli VB a USA se však protahovala a nakonec se nedospělo ke konečné dohodě. V každém případě nebylo pochyb, že jsou Britové odhodláni vést tuhý ústupový boj.⁹⁷

Další zemí s klesajícím britským vlivem byl Irák. Irácká situace byla podobná. Británie, která obnovila vojenskou přítomnost kvůli válce, se v roce 1948 stáhla za současného zachování leteckých základen a společného vojenského koordinačního orgánu. Ovšem většina populace vazbu s Brity odmítala a nakonec byl hašemitský regent nucen smlouvu zrušit.

Jordánsko, nejuvěrnější britský spojenec na Blízkém východě, se nestalo členem Bagdádského paktu⁹⁸, o který Britové velmi stáli. Problémem se stalo odvolání generála Glubba, proslulého velitele Arabské legie (jordánské), kterou ještě na počátku padesátých let

⁹⁶ WANNER, s. 52–58.

⁹⁷ WANNER, s. 58–61.

⁹⁸ Bagdádský pakt později CENTO byl vojensko-politický blok Velké Británie, Iráku, Íránu, Turecka a Pákistánu, který byl vytvořen v roce 1955.

částečně tvořili britští vojáci. Protibritsky naladěný tisk ho nazýval „skutečným vládcem Jordánska“, a mladý král Husajn se ho rozhodl odvolat.⁹⁹ Ačkoliv byl za situaci zodpovědný i Glubb sám, protože se dopouštěl porušování subordinace při prosazování vlastních názorů na jordánskou bezpečnost, Anthony Eden to výhradně přičítal protibritské propagandě egyptského prezidenta Násira a Glubbovo odvolání považoval téměř za osobní urážku.

Britové si byli vědomi, že své pozice na Blízkém východě udrží jen obratnou politikou, a to za předpokladu, že si také podrží svoji pověst v oblasti. K této situaci napsal v roce 1952 Pierson Dixon, úředník ministerstva zahraničí, který později, v době suezské krize, působil jako velvyslanec Velké Británie při OSN: *„Když přemýšlím o našich těžkostech v Egyptě, zdá se mi, že hlavní těžkost pochází z velmi evidentního faktu, že nemáme moc. Egypťané to vědí, zde se bere jejich nesmlouvavost. Je zde dilema. Nejsme dostatečně fyzicky silní, abychom si dokázali udržet pozici ve světě, pokud ukážeme slabost, naše pozice oslabí.“*¹⁰⁰

Ačkoliv Velká Británie už nebyla velmocí, snažila se tak diplomaticky vystupovat. Už ovšem nemohla počítat s tím, že si vliv na Blízkém východě udrží bez Spojených států. Dixon doporučoval vyhýbat se politice, která by vedla ke kapitulaci a přesvědčit Američany o tom, jakou katastrofu by taková politika znamenala pro Británii i USA a hledat u Američanů morální a finanční podporu, aby si Velká Británie dokázala udržet pozici ve světě a hlavně v Egyptě.¹⁰¹ Na řešení egyptského problému hledali Britové s Američany shodu jen těžko. Blízký východ se stal jevištěm studené války, takže hlavním americkým zájmem, kromě ropy, bylo zabránit pronikání Sovětského svazu, který se pomalu, ale jistě stával

⁹⁹ WANNER, s. 204.

¹⁰⁰ LOUIS, *Ends of British Imperialism*, s. 598.

¹⁰¹ LOUIS, *Ends of British Imperialism*, s. 598.

partnerem arabského nacionalismu. Zároveň Spojené státy neměly v plánu pomáhat Británii udržet starou „imperiální“ pozici, byly ochotny je podpořit jen potud, pokud se jednalo o zastavení vlivu Sovětského svazu. Pokud se jejich zájmy nerovnal, neváhaly Británii obětovat ve prospěch svých vlastních potřeb. Ukázalo se to už v případě Palestiny a daleko výrazněji pak v dalším období.

4.2. Zhoršování vztahů s Egyptem

Jak již bylo řečeno, Velká Británie v čele s Anthony Edenem se dohodla s Egyptem na stažení vojsk v roce 1954.¹⁰² Mezi hlavní důvody tohoto kroku byla i silná dominantní politika prezidenta Násira, jenž patřil mezi hlavní vůdce revoluce z roku 1952.

Jedním z klíčových faktorů pro egyptské zahraniční styky bylo financování výstavby přehrady Asuán na řece Nil. Násir přišel s ambiciózní myšlenkou výstavby z důvodu, že se snažil tímto poukázat na dobrý stav hospodářství. Na projektu se sice zpočátku podíleli Američané i Britové, nicméně velkou roli sehrálo pozdější sblížení Egypta se SSSR.¹⁰³

V roce 1955 dosahovalo napětí mezi Izraelem a Araby bodu varu. Egypt zaujímal vůči Izraeli stále militantnější postoj. Ačkoliv OSN odsouhlasila rezoluci odsuzující to, že lodím mířícím k izraelským přístavům skrze Suezský průplav byla znemožněna plavba, Egypt tak nadále činil a zdálo se, že není žádného právního prostředí, který by dokázal situaci změnit. Egypt taktéž obsadil ostrov Tírán, ležící při ústí do Akabského zálivu, kde rozmístil námořní dělostřelectvo zaměřené přes úžinu na pevninskou Ras Nasrání, a úspěšně tak zablokoval nový izraelský přístav Eilat.¹⁰⁴

V roce 1950 VB, Francie a USA deklarovaly, že budou dodržovat vojenskou rovnováhu mezi Izraelem a Egyptem, a pokud kterákoliv ze stran překročí linii příměří z roku 1949, přikročí ke společnému zákroku proti agresorovi. Deklarace, která narážela na v případě nutnosti možné použití vojenské síly, byla prakticky bezcenná, protože v momentě, kdy Britové vyklidí pásma průplavu,

¹⁰² WANNER, s. 43.

¹⁰³ JACKSON, s. 11.

¹⁰⁴ PLECHANOVÁ, Běla, *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*. Praha 1997, s. 198.

nebude žádného spojeneckého vojska, které by bylo ochotno zastavit jakoukoliv akci ať již od Egypta nebo Izraele.

Při pokusu o proplutí průplavu zabavili Egyptané izraelskou loď „Bat Galim“ a brzy nato bylo po soudním přelíčení v Káhiře popraveno několik Izraelců za špionáž. Izraelci jako odvetu obsadili město Gaza, kde bylo zabito několik desítek Egyptanů. Tato akce přiměla Násira změnit politickou linii a požádat USA o vojenskou pomoc. V důsledku špatné ekonomické situace však Násir nebyl schopen splnit požadavky Američanů, a transakce tak byla zrušena. Američané též trvali na přítomnosti dohlížecích skupin amerických důstojníků při dodávkách zbraní. I toto Násir odmítl akceptovat.

Na izraelský útok na Gazu Násir okamžitě reagoval zesílením vojenské posádky celého území v pásnu Gazy a vytvořením tajného školícího centra pro záškodnické skupiny. V těchto centrech procházeli intenzivním výcvikem arabští dobrovolníci, známí též jako „fejadíní“. Tito dobrovolníci byli nepříjemným překvapením pro Izraelce, protože pronikali na území Izraele a ničili, co jim stálo v cestě. V srpnu 1955 Izrael podnikl protiútok na Chán Júnis, při kterém bylo zabito několik desítek Egyptanů a mnoho dalších zraněno, poté následovaly boje podél hranice pásma Gazy, které trvaly až do příměří vynuceného zásahem komise OSN.¹⁰⁵

Během září podnikl Izrael další protiútok na egyptské pohraniční základny. Panovaly totiž obavy z dodávek zbraní z Československa. Šlo totiž o ohrožení bezpečnosti Izraele, protože v této době židovský stát vlastnil jen několik desítek proudových stíhačů, které se nevyrovnaly sovětským letounům dodávaných z

¹⁰⁵ JACKSON, s. 12.

Československa. Izrael tak vyjednával s Kanadou a Francií o dodávkách nových strojů. Zatímco jednání s Francouzi probíhala dobře (první letadla dorazila do země v roce 1955), Kanadčané uvalili embargo na dovoz zbraní na Střední východ a tím vyhasli naděje Izraelců.¹⁰⁶

Izrael byl vážně znepokojen jednotným vedením Egypta a Sýrie a zvýšenou aktivitou na hranicích s oběma státy, připravoval preventivní válečný konflikt s egyptskými silami na Sinaji. V listopadu 1955 nařídil premiér Ben Gurion náčelníkovi generálního štábu generálovi Mošemu Dajanovi, aby připravil obsazení Tíránské úžiny k zajištění volné plavby Akabským zálivem a Rudým mořem. Dajan i Ben Gurion byli pro rychlou akci, izraelský kabinet však v této fázi ještě věřil v diplomatické jednání a plán zamítl.¹⁰⁷

Ani Velká Británie, Francie, ani Spojené státy americké se ještě nevzdaly naděje na lepší vztahy s Egyptem, ačkoliv Američané sledovali s jistým odporem dodávky zbraní z východního bloku. Koncem roku 1955 se Francie pustila do námluv s Egypty a nabídla dodávky zbraní za příslib ukončení útoku káhirské rozhlasové stanice „Hlas Arabů“ na francouzskou politiku v Alžírsku.¹⁰⁸

Izraelská vláda sledovala tyto námluvy s velkým podezřením, neboť brala vždy v potaz možnost tajné dohody mezi západními mocnostmi a Násirem na úkor Izraele. Toto podezření zesílilo, když v prosinci 1955 nabídly Velká Británie a Spojené státy Americké, že zaplatí náklady za směnu deviz pro Násirův projekt nové přehrady u Asuánu na Horním Nilu. Byla přislíbena i podpora světové banky.

¹⁰⁶ JACKSON, s. 13.

¹⁰⁷ JACKSON, s. 14.

¹⁰⁸ LEVEY, PODEH, s. 60.

Za hospodářskou pomoc měl Násir přislíbit podporu západní politické linie na Středním východě.

Násir však nebyl nadšen. Dodávky západního zařízení a know-how, které by umožnilo egyptským inženýrům postavit přehradu, byla jedna věc, kontrola egyptské ekonomiky Západem – což by byl výsledek financování asuánského projektu západními mocnostmi – věc druhá.¹⁰⁹

Velká Británie zastávala na Blízkém východě koordinovanou politiku v rámci Bagdádského paktu, čímž se snažila nevpustit Sověty do této oblasti. Britské naděje na připojení Jordánska k paktu byly zničeny, když ke konci roku 1955 vypukly v jordánském hlavním městě Ammánu protibritské demonstrace a nepokoje, podporované káhirským rozhlasem. Jordánsko se tak k paktu odmítlo připojit.

Dále se záležitost komplikovala díky postoji Francie, která byla ochotna spolupracovat s Egyptem, jen aby zajistila nefunkčnost paktu. Francouzi dodávali zbraně a techniku do Egypta dále a jejich dodávka skončila až v květnu 1956.¹¹⁰

Na jaře roku 1956 si Velká Británie uvědomila, že již není žádná šance na smír s Egyptem. Situace se stávala potencionálně nebezpečná, neboť poslední britští vojáci měli podle plánu opustit Egypt v červnu a otázka osudu Suezského průplavu zůstávala stále otevřená. A navíc zde byl asuánský projekt. Narůstalo přesvědčení, že Násir hraje se Západem chytrou hru a uchází se o lepší nabídku východního bloku. V květnu 1956 se proslýchalo, že Sověti nabídli bezúročnou půjčku padesáti miliónů liber.¹¹¹ V červenci dospěla britská vláda k rozhodnutí, že kvůli neuspokojivé situaci na Blízkém

¹⁰⁹ JACKSON, s. 14–15.

¹¹⁰ JACKSON, s. 15.

¹¹¹ WOODHOUSE, s. 133–134.

východě a vzrůstajícímu přesvědčení, že jakákoliv finanční podpora Egypta se může ukázat tíživou, se Británie nebude účastnit asuánského projektu. Zpráva, že Západ neodvolatelně ztratil zájem o asuánský projekt, nebyla pro Násira žádným překvapením. Takové rozhodnutí již nějakou dobu očekával. Co však šokovalo nejvíce, bylo to, že Sověti popřeli, že by kdy nabízeli finanční pomoc na asuánský projekt. Egyptu tak zůstal jen poslední zdroj příjmů: Suezský průplav. A tak 26. června roku 1956 ve večerních hodinách Násir ohlásil v Alexandrii, že egyptská vláda znárodňuje Společnost Suezského průplavu. Tato společnost byla mezinárodním konsorciem, která existovala od roku 1888. Všechny její kanceláře v Egyptě byly obsazeny, obligace, povinnosti a fondy byly převedeny na egyptský stát a pásmu průplavu bylo vyhlášeno stanné právo. Všichni zaměstnanci Společnosti, museli zůstat na svých místech. Tento krok byl prohlášen za akt pirátství v mezinárodním měřítku. Egyptské obyvatelstvo souhlasilo s krokem egyptské vlády a provolávalo přitom protibritská hesla.¹¹²

¹¹² WANNER, s. 255.

4.3. Příprava na invazi

První reakce na Násirovu proklamaci znárodnění průplavu byly v Londýně a v Paříži silně militantní. Pro Velkou Británii to byla hlavně otázka prestiže, pro Francii pak záležitost tzv. vlastnického vztahu k Suezskému průplavu. 26. června 1956 se na schůzce britských ministrů a šéfů tajných služeb rozhodlo, že není možné přikročit k okamžité odvetě.¹¹³

Rozhodnutí o použití vojenské síly jako poslední možnosti bylo jednohlasné, ačkoliv někteří členové kabinetu v nadcházejících týdnech změnili své přesvědčení. Spěšně byla zformována skupina pro řešení krize se jménem „Egyptský výbor“. Ta se skládala z náčelníků štábů a několika dalších ministrů britské vlády.

Francie a její vláda byla podobného názoru jako Velká Británie. Již za několik dní po znárodnění průplavu přijel do Londýna francouzský vyslanec z generálního štábu francouzské armády a dal jasně najevo, že Francie je připravena vyslat dvě divize do jakékoliv akce proti Násirovu Egyptu. Francouzi ale zdůrazňovali, že tuto akci by bylo vhodné započít co nejdříve, což se rozcházel s britským přesvědčením.¹¹⁴

Ve skutečnosti byly první instrukce náčelníkům štábu k přípravě plánu vojenských operací proti Egyptu vydány 29. června 1956 a koncept plánu byl navržen během dvou dnů. 2. srpna začala britská společnost zaznamenávat první náznaky pravděpodobné vojenské operace proti Egyptu. Britský premiér Eden informoval Dolní sněmovnu, že „vláda Jejích Veličenstva považovala za nutné podniknout jistá opatření vojenského charakteru. Tato opatření zahrnují přemístění jistých jednotek

¹¹³ GADDIS, John Lewis, *Studená válka*. Praha 2006, s. 117.

¹¹⁴ JACKSON, s. 18.

armády, námořnictva a letectva Spojeného království“. Tentýž den bylo vydáno královské prohlášení, které povolalo vojáky v záloze a pozdrželo odchod do civilu všech vojáků v aktivní službě.¹¹⁵

Jedním z prvních opatření proti Egyptu byla koncentrace jednotek francouzské námořní flotily a spěšné vyslání tří britských letadlových lodí do Středozemního moře, kde na ně čekala již jedna letadlová loď. Velitelství dopravního letectva zrušilo všechny rutinní služby a všem jednotkám byl vydán rozkaz, aby zůstaly v pohotovosti pro případ leteckého nasazení. Do pohotovosti byly rovněž uvedeny jednotky bombardovacího letectva a další jednotky umístěné ve Velké Británii.¹¹⁶

Všechno nebylo tak jednoduché, jak se zprvu zdálo. Jak se plány vyvíjely, objevovaly se problémy s logistikou a výzbrojí, kterým musela Velká Británie a Francie čelit. Ačkoliv mohly být jednotky britského a francouzského Středomořského loďstva rozmístěny podél egyptských břehů během několika dní, letecký park obou mocností, který měl hrát hlavní roli při útoku na Egypt, byl poměrně zastaralý proti egyptským vzdušným silám, které byly zásobovány přímo ze Sovětského svazu. Jediné modernější stroje Velké Británie a Francie se nacházely v Evropě a jejich přesun na Blízký východ by trval několik týdnů.

Klíčovou základnou pro letecké útoky na Egypt se stal ostrovní stát Kypr. Byla to nejdůležitější základna RAF po stažení vojsk z pásma průplavu. Jednotky se shromažďovaly na letištích v Akrotiri, Nicosia a další. Pozemní síly na Kypru byly početné, avšak velká část těchto jednotek byla používána proti Národní organizaci Kyperského boje. Na ostrově se též nacházelo vylodovací vybavení ještě z dob druhé světové války, které však bylo nedostačující pro

¹¹⁵ JACKSON, s. 18–19.

¹¹⁶ WANNER, s. 257–293.

plánovanou operaci. Kromě jednotek, které byly umístěny na Kypru, bylo možno využít francouzských jednotek, které se nacházely v Alžírsku nebo britská vojska nacházející se v Libyi.¹¹⁷

Začátkem srpna se britská a francouzská vláda ještě nerozhodla k válečným akcím proti Egyptu. Oba státy pořád věřily, že by bylo možné vést nějakou formou úspěšné vyjednávání a Edenovým primárním zájmem bylo získání podpory od Spojených států amerických. Do konce srpna byly vedeny rozhovory mezi britskou vládou a ministrem zahraničí USA. Američané hráli o čas a radili k novým pokusům o vyjednávání a k uspořádání konference na nejvyšší úrovni, která by vedla k internacionalizaci průplavu. Pokud by totiž Násir a Egypt odmítli závěry konference, mohla by se jejich odmítnutím odůvodnit vojenská akce.

Přes zjevnou nervozitu však vojenské přípravy k invazi do Egypta pokračovaly. Avšak britský generální štáb se rozhodně postavil proti okamžitému použití vojenské síly. Sice bylo teoreticky možné vyslat parašutisty ihned, ti by obsadili klíčové body průplavu, ale bez následné podpory pozemních vojsk by tyto pozice neudrželi dlouhou dobu a tak by se z akce stalo fiasko. 7. srpna 1956 pokračovaly rozhovory mezi britským a francouzským generálním štábem, jejichž hlavním cílem bylo vytvoření spojeného anglo-francouzského velení. Britský vrchní velitel měl francouzského zástupce a všechny ostatní složky by následovaly v tomto paralelním systému. Hlavní základnou se měl stát Kypr.¹¹⁸

11. srpna 1956 byl jmenován generál Sir Charles Keighley nejvyšším spojeneckým velitelem a admirál Pierre Barjot jeho zástupcem. Velitelství pozemních sil připadlo generálporučíku Siru Hughovi Stockwellovi, a jeho zástupcem se stal André Beaufre.

¹¹⁷ JACKSON, s. 19–20.

¹¹⁸ WANNER, 257–293.

Námořní síly měly být vedeny viceadmirálem Maxwelllem Richmondem a jeho zástupcem byl určen kontraadmirál Lancelot. Richmond byl později nahrazen viceadmirálem Robinem Durnford-Slaterem. Odpovědnost za letecký park byla přidělena maršálovi Denisi Barnettovi a jeho zástupcem se stal brigádní generál Raymond Brohon.¹¹⁹

Této společné operaci se mělo zúčastnit kolem osmdesáti tisíc vojáků, z toho padesát tisíc britských a třicet tisíc francouzských. V této fázi se ještě nedospělo k tomu, zda začít útok parašutistickým výsadem nebo jiným způsobem vedení. Bylo to hlavně díky malému počtu transportních letounů na britské i francouzské straně. Bylo tak jasné, že většina sil bude muset být dopravena námořní cestou. Problémy při sestavování takovéto armády byly obrovské. Přístav Famagusta byl pro větší operaci zcela nevhodný díky své vybavenosti a velikosti. Ostatní kyperské přístavy na tom nebyly o moc lépe. Z těchto důvodů se záměry spojeneckého štábu obrátily k pozemní invazi z Libye. Tato alternativa však nebyla reálná, protože vyžadovala souhlas libyjské vlády, se kterým se nedalo počítat. Poslední alternativou se tak stala Malta. Tento krok však znamenal, že se ztratil moment překvapení. I tak bylo rozhodnuto, že se Malta stane hlavním shromaždištěm a to i přes nevýhody s tím spojené.¹²⁰

V této chvíli však nebyly vytyčeny hlavní cíle invazních sil, když vstoupí do Egypta. Obecným cílem se stala okupace pásma průplavu, ale tato strategie byla komplikována politickým záměrem svrhnout Násirovu vládu, což mělo vliv na výběr cílů. Pokud by bylo hlavním cílem obsazení pásma průplavu, pak by stačilo obsadit klíčové body v okolí průplavu. Na druhé straně by svržení egyptské

¹¹⁹ JACKSON, s. 21.

¹²⁰ JACKSON, s. 22.

vlády znamenalo proniknutí ke Káhiře, zničení egyptských ozbrojených sil a okupaci celé země.

V prvním případě, kdy se počítalo s dobytím Káhiry, by se stala nejvhodnějším přístavem Alexandrie. Předmostí by mohlo být rychle posíleno a z něj by mohl být veden útok ve směru na Káhiru a Suezský průplav. Hlavní nevýhodou v případě vylodění v Alexandrii spočívala v nutnosti překročit nilskou deltu, která byla hustě obydlena a byla výborná pro obranné postavení obránců.

Z geografického hlediska byl přístav Port Saíd mnohem výhodnější, protože ležel na severním konci Suezského průplavu. Rychlý postup přes Suez by tak nejen zajistil průplav, ale také by rozdělil egyptskou armádu na dvě části. Avšak úroveň přístavu nebyla adekvátní pro vylodňovací a naložňovací operace.¹²¹

V srpnových týdnech roku 1956 proběhlo mnoho návštěv mezi spojeneckými veliteli a následně i jejich štáby. Začaly se objevovat další problémy, mezi hlavní problémy začala patřit jazyková bariéra. Jen malá část francouzského a britského personálu znala spojencův jazyk a to mohlo znamenat vážný problém během operace, kdy by jedna jednotka žádala o pomoc druhou. Nakonec se spojenci dohodli na výměně spojařů, kteří ovládali dostatečně oba jazyky. 15. srpna začala mít akce konkrétní obrysy, konečná lhůta byla stanovena na polovinu září. Původní název operace se jmenoval „Hamilcar“. Jazyková odlišnost francouzštiny a angličtiny zde sehrála svojí roli kvůli identifikaci vozidel a tak se název operace přejmenoval na „Mušketýr“. Oba tábory to přijali bez větších problémů.¹²²

¹²¹ JACKSON, s. 22–23.

¹²² WANNER, s. 294–313.

16. srpna proběhla konference v Lansdowne House v Londýně. Bylo pozváno dvacet dva námořních mocností, kterých se týkal problém průplavu, nedostavily se pouze zástupci Egypta a Řecka. Američané se zde pokusili prosadit svojí tezi plánu na řízení průplavu, tzn. průplav by byl pod mezinárodní správou, kde by byl Egypt zastoupen a byl by mu zaručen stálý finanční příjem. Přes veškerá vyjednávání se nakonec tento plán neuskutečnil. Egyptský výbor během těchto jednání vznesl dotaz, zda by nestačilo jen bombardování na abdikaci egyptské vlády. Tento návrh však nemohl projít, protože na Maltě, kde měla začít operace, nebyl dostatek leteckých pum. Tato idea byla zamítnuta.¹²³

Co se týče vojenské operace, byla velmi podobná tomu, co Spojenci použili při vylodění ve Francii v roce 1944. Plán vedl k další názorové neshodě mezi vrchními veleními dvou mocností. Francie ho považovala za příliš těžkopádný a byla radši pro rychlou akci. Naproti tomu Velká Británie navrhovala šestidenní bombardování, což byl čas potřebný na to, aby se hlavní síly dostaly z Malty k egyptským břehům. Původní plán s dobytím Alexandrie považovali obě mocnosti za velmi riskantní, protože hrozil velký počet ztrát. Následně Britové nedůvěřovali francouzskému bezpečnostnímu systému, který byl na nátlak britské vlády poupraven a vylepšen. A i přes veškeré výhrady se pokračovalo dále s alexandrijskou verzí plánu a 18. srpna byly dokončeny poslední úpravy. Ke konečnému schválení tohoto plánu mělo dojít 25. srpna, avšak Francouzi přišli s novou verzí plánu a to s vyloděním v Port Saídu. Generál Stockwell souhlasil s jejím prostudováním.¹²⁴

¹²³ JACKSON, s. 25.

¹²⁴ JACKSON, s. 26.

Mezitím pokračovaly přípravy na vylodění a byl vypracován časový rozvrh operace. Na Maltě a v Alžírsku probíhal intenzivní výcvik. Tento výcvik ukázal vážné logistické problémy obou armád a tak se vylodění odložilo na 25. září. Na politické scéně se objevil výrok Egypta, že odmítl jakýkoliv kompromis a tak britský a francouzský předseda vlády museli rozhodnout, zda invazi provézt. 10. září bylo rozhodnuto, že invaze proběhne, sice ne v Alexandrii, ale v Port Saídu. Po obsazení průplavu mělo dojít k tažení na Káhiru. Logistické problémy však byly stále obrovské a obtíže nebyly zmírněny změnami, které přinášelo vypracování nových alternativ. Bylo nutné vytvořit velké zásoby a postavit sklady pohonných hmot na Maltě a Kypru. Díky těmto problémům se nedal stihnout začátek operace 25. září. Do plánu byl zapleten i Izrael, který udržoval úzké kontakty jak s Francií, tak i Velkou Británií.¹²⁵

Izrael si přál od Francouzů jasný verdikt, jestli Velká Británie se operace vůči Egyptu aktivně zúčastní. Jejich hlavním úkolem bylo obsadit západní pobřeží Akabského zálivu a Tíránskou úžinu, a umožnit tak přístavu Eilat se stát významným. Schůzka mezi představiteli izraelské a francouzské vlády proběhla na přelomu září a října. Francouzi si přáli, aby Izrael zaútočil jako první a tím dal tak Velké Británii a Francii záminku k zapojení do válečné operace. Tyto jednání vedla k dohodě, kdy Francie dodávala Izraeli vojenský materiál. Francouzští důstojníci však nebyli přesvědčeni o schopnosti izraelské armády splnit požadované úkoly, avšak Moše Dajan překonal tuto skepsi a slíbil, že armáda své úkoly na Sinaji splní. Operace dostala nové jméno: Kadeš.¹²⁶

Situaci však komplikovali události v Jordánsku. Teroristické organizace útočili již nějaký čas na pozice Izraele z města

¹²⁵ JACKSON, s. 26–28.

¹²⁶ JACKSON, s. 36–39.

Jeruzalém. Izrael prováděl odvetná opatření vůči těmto jednotkám a to se nelíbilo jordánskému králi, který požadoval zásah Britů podle britsko-jordánské smlouvy. Navíc hrozilo, že irácká armáda by přišla na pomoc Jordánsku, což izraelská armáda označovala za ohrožení vlastní bezpečnosti. A tak Velká Británie přišla s návrhem, že Izrael zaútočí na Sinajský poloostrov. VB a Francie by pak dala oběma státům ultimátum, které by požadovalo stažení obou armád od průplavu a jejich spojené síly by pak obsadily pásmo průplavu. Nakonec bylo dosaženo dohody a 24. října byla podepsána dohoda, která vešla ve známost jako „Protokol ze Sévres“. Izraelský útok měl začít 28. října a Velká Británie a Francie by následně intervenovali jako mírotvorci.¹²⁷ Jednalo se o nanejvýše utajenou dohodu, která neměla vůbec proniknout na veřejnost. Anthony Eden se o existenci psané verze dohody dozvěděl až od státních úředníků, což u něj vyvolalo velké zděšení a rozhořčení. Proto ihned žádal, aby byly všechny dokumenty neprodleně zničeny, což Britové také učinili. Izraelci však odmítli na tento požadavek přistoupit a své dokumenty si nakonec ponechali.¹²⁸ Britové chtěli zachovat tuto dohodu v utajení také z toho důvodu, že nechtěli ohrozit svojí privilegovanou pozici v oblasti Blízkého východu. Pokud by se totiž ukázalo, že existuje vazba mezi Británií a arabsko-izraelským konfliktem, nepochybně by došlo k narušení vztahů se zeměmi arabského světa.¹²⁹

¹²⁷ JACKSON, s. 41–43.

¹²⁸ KEITH, Kyle, *Suez: Britain's end of Empire in the Middle East*, London 2011, s. 331.

¹²⁹ LEVEY, PODEH, s. 200.

5 ZÁVĚR

Velká Británie ovlivňovala území Palestiny více než třicet let, které z historie izraelsko-palestinského konfliktu nelze už nikdy smazat. Stopy, které za sebou zahraniční politika Velké Británie zanechala, jsou znatelné dodnes. Existují i domněnky, že bez Velké Británie by k vytvoření státu Izraele nikdy nedošlo. Ačkoli Velká Británie pochopitelně nesla svůj velký podíl na vzniku Izraele, lze se domnívat, že i bez jejího přispění by k vytvoření státu dříve či později stejně došlo. Bylo by totiž velmi zjednodušené tvrdit, že britská politika byla jediným faktorem ovlivňujícím dění na Blízkém východě před vytvořením židovského státu. I přes tento fakt bychom se nad podílem Velké Británie rozhodně měli zamyslet. Vliv Velké Británie nebyl pouze politický, ale také ekonomický a sociální. Během fungování mandátu došlo k velkému rozvoji infrastruktury, školství a hospodářství vůbec. Ačkoli Palestina nebyla nikdy integrální součástí Velké Británie, plynuly na toto území nemalé částky určené právě na rozvoj. Vidíme i rozvoj a vytvoření nové státní infrastruktury a administrativní správy, která byla před první světovou válkou shromážděna v centru Osmanské říše. Vytvoření nové infrastruktury nepochybně velmi usnadnilo vznik Izraele a v tomto tedy nepochybně tkví velký přínos Velké Británie.

Když přistoupíme k zahraničně-politickým otázkám, mohli jsme v této práci vysledovat, jaké množství faktorů britskou zahraniční politiku ovlivňovalo. Jako první faktor bych určitě zmínila druhou světovou válku a holocaust. Za toto období se na hlavu Velké Británie snesla asi největší vlna kritiky. Tato kritika se týkala především židovských uprchlíků, snažících se dostat co nejdále od nacisty ovládané Evropy. Místo, aby byli v Palestině přijímáni, byla britským kabinetem odsouhlasena Bílá kniha a přistěhovalectví bylo

razantně omezeno. Až do konce války byl tedy příliv uprchlíků snížen na historické minimum. K přijetí Bílé knihy Velká Británie přistoupila především na základě svých vlastních zájmů, které se těsně před vypuknutím války soustřeďovaly spíše na ropu a náklonnost Arabů, než na idealistické sionistické myšlenky. Nákladnost druhé světové války také vybrala svou daň. Jednou z hlavních příčin navrácení mandátní správy do rukou OSN byl chatrný stav britského poválečného hospodářství. V prvních poválečných volbách vítězí labouristé, jejichž politický program byl zaměřený především na uklidnění domácí scény. Nákladné reformy, které byly labouristy provedeny na domácí půdě, neumožňovaly neustále zvyšovat objem financí plynoucích na Blízký východ. Otázkou zůstává, jak by se situace vyvíjela, pokud by po válce zvítězil W. Churchill, který byl znám svým prosionistickým postojem. Tento případný vývoj si však můžeme pouze domýšlet.

V kontextu studené války představoval Suezská krize velmi specifický konflikt. Zaprvé se nejednalo o událost, kde by proti sobě stáli hlavní dlouhodobí soupeři, ale naopak spíše dlouholetí političtí partneři. Dalším charakteristickým znakem byl poměrně velký počet diplomatických jednání, která probíhala již před vypuknutím války i v jejím průběhu. Třetím typickým rysem tohoto konfliktu byla jeho poměrně rychlá deeskalace, neboť vojenská konfrontace probíhala pouze něco málo přes týden.

Hlavním důvodem propuknutí Suezské krize bylo nepochybně červencové znárodnění anglofrancouzské společnosti Suezského průplavu v roce 1956, kterým egyptský prezident Násir vyprovokoval Velkou Británii a Francii k vojenské intervenci. Jejím skutečným účelem však nebylo obsazení Suezského kanálu (to byl až druhořadý cíl), ale svržení celého Násirova režimu. Francie a

Velká Británie dokázaly na svou stranu získat ještě Izrael, čímž vznikla tříčlenná koalice. Po vojenské stránce měly operace na jmenované aktéry pozitivní dopad, jenže z politického hlediska se jednalo o velmi krutou porážku, která byla zapříčiněna zásahem „vyšší moci“ v podobě nátlaku SSSR a Spojených států. Veškeré vojenské síly se nakonec musely stáhnout zpět. Nutno též konstatovat, že na porážce protiegyptské koalice se podílela i velmi problematická politická kooperace jejích členů, což bylo patrné již při jejím seskupování. Za hlavní vítěze Suezské krize jsou považovány převážně Egypt a SSSR. Sovětské politické vítězství je samozřejmě nezpochybnitelné, ale z morálního hlediska rozhodně nemůže být o výhře řeč. Nesmíme totiž zapomínat na tehdejší situaci v Maďarsku. Po celý rok 1956 směřovalo pohoršení mezinárodní veřejnosti pouze na adresu Velké Británie a Francie, zatímco daleko brutálnějším akcím Sovětského svazu v Maďarsku se dostalo nanejvýše formálního odsouzení. Pokud by čistě hypoteticky zaujaly OSN a také USA stejný postoj jak při Suezské krizi, tak během intervence v Maďarsku, možná by se Sovětský svaz dočkal stejného znemožnění jako Velká Británie a Francie. SSSR byl však v té době jednou ze dvou hlavních světových velmocí, tudíž se výše popsaná varianta dnes jeví jako spíše nepravděpodobná. Vyplývá to i z tehdejšího postavení OSN: Některé její cíle, myšlenky a aktivity byly totiž do určité míry narušeny nebo zablokovány z důvodu probíhajícího ideologického sporu mezi Spojenými státy a SSSR. Logicky tedy došlo ke snížení schopnosti komunikace a spolupráce v jednotlivých orgánech, v důsledku čehož OSN nedokázala v některých případech plnit své základní funkce, mezi které patřilo zejména udržování míru a mezinárodní bezpečnosti.

Postavení Spojených států po událostech z roku 1956 lze identifikovat jen velice obtížně. Američané sice posílili své

velmocenské postavení, ale jak se lidově říká, museli se vydat cestou „přes mrtvoly“ – v tomto případě mrtvoly svých spojenců. Souběh Suez a Maďarska totiž ukázal, že USA nechaly Maďarsko na pospas proudům historické evoluce a současně zapříčinily, aby u jejich spojenců vznikl pocit vlastní neschopnosti. Stejně jako u Sovětského svazu tak můžeme hovořit o jakési morální prohře, což koneckonců potvrzuje i pozdější prohlášení Dwighta Eisenhowera, ve kterém uznal své chyby v oblasti zahraniční politiky. Na morální prohru USA však bohužel doplatily především Velká Británie s Francií, které se musely definitivně smířit s novou realitou – po roce 1956 už jejich budoucnost ležela pouze na evropském kontinentu.

Tato diplomová práce stojí na dvou hypotézách. 1) Pokud se Britové přidají na arabskou stranu, vyvolá to větší radikalizaci židovského obyvatelstva. 2) Pokud dojde ke znárodnění Suezského průplavu, hrozí tím konflikt. Pokud jde o první hypotézu, nelze to potvrdit ani vyvrátit. Ano, byli zde náznaky, že britská labouristická vláda v čele s Bevinem byla více orientovaná na arabskou část obyvatelstva Palestiny, ale nebýt britské přítomnosti a bezpečnostních složek, hrozila v tomto regionu válka mezi Židy a Araby. Takhle Velká Británie přenechala otázku židovského státu na nově vzniklé OSN, která v té době byla více prosionistická a rozhodla o vytvoření Izraele na Palestinském území. Nebýt tohoto rozhodnutí, nejspíš by Izrael do dnešních dní neexistoval a patrně by koexistoval s některým z arabských států, patrně asi s Jordánskem. Druhá hypotéza byla potvrzena na základě konfliktu, který se zde odehrál v roce 1956. Velká Británie a Francie si nenechala líbit kroky egyptského prezidenta Násira, který ze dne na den zprivatizoval Suezský průplav, který do té doby patřil Anglo-francouzské společnosti. Ačkoliv vojenská invaze ze strany Velké Británie, Francie a Izraele byla rychlá, efektivní a úspěšná (obsazení Sinajského poloostrova), musely tyto tři státy nakonec

ustoupit tlaku Sovětského svazu, který navázal přátelské vztahy s Egyptem a hrozil Británii a Francii jaderným útokem, a též tlaku Spojených států amerických.

Po Suezské krizi tak Velká Británie přišla o svojí poslední výspu na Blízkém východě. Následující desetiletí se tak Britové soustředili na západní Evropu nebo jiné části světa, např. Falklandy u Argentinského pobřeží. O tyto ostrovy proběhla tzv. Falklandská válka, ve které Velká Británie zvítězila a uchovala si tak svoje území u pobřeží Jižní Ameriky. Británii lze považovat za velkého hráče v mezinárodním systému, avšak ekonomická situace a vliv britské zahraniční politiky je v dnešní době podstatně slabší než v 19. a v první polovině 20. století. Proto se z Velké Británie stala mocnost menšího charakteru.

Situace na Blízkém východě po konci Suezské krize nebyla optimální. OSN po této krizi založila nové mírové jednotky zvané UNEF (United Nations Emergency Force). Ty byly rozmístěny na obou stranách linie na Sinajském poloostrově. Avšak situace se neuklidnila, jelikož arabské státy neuznávaly nezávislost Izraele a pokoušely se o zničení tohoto státu. Následně roku 1967 propukla Šestidenní válka a o pět let později propukla Jomkipurská válka. Obě znepřátelené strany usedly po těchto bojích k mírovým rozhovorům a roku 1979 Izrael a Egypt podepsali mírovou dohodu. I po podepsání této smlouvy byla situace neklidná, v Libanonu vypukla občanská válka, do které se přidali jak Izrael (okupoval jižní území do roku 1985), tak i Sýrie (ta měla vlastní jednotky přímo na území Libanonu). Izrael na Blízkém východě podniká velmi agresivní obrannou politiku, pokud cítí nebezpečí v některém z arabských nebo muslimských států, neváhá podniknout nezbytná vojenská opatření na obranu státu (nálety, invaze do nebezpečných příhraničních oblastí se sousedícími státy). Též už několik desítek

let řeší problém ohledně Palestinců, kteří se nehodlají smířit s životem vedle „nenáviděných“ Židů. Teroristické útoky a tvrdé zásahy izraelské armády neubývají. Palestinci se snaží o vytvoření svého národa, což Izrael neuznává.

S novým stoletím přichází i nové problémy. Přesněji řečeno, v muslimských státech proběhlo tzv. Arabské jaro. Tato vlna nevole proběhla i mezi státy Blízkého východu, např. Jordánsko, Egypt, Saudská Arábie, Bahrajn, Omán a Sýrie. V Egyptě to vedlo ke svržení autoritářského prezidenta Husního Múbaraka. V Jordánsku, Bahrajnu, Saudské Arábii a Ománu došlo k politickým a reformním ústupkům bez následného svržení vlády nebo vládnoucí elity. Nejhorší situace nastala v Sýrii, kde již pátým rokem probíhá krvavá občanská válka (již 130 000 obětí), která nemá prozatím svého konce. To vše ukazuje jasně na to, že tato oblast Blízkého východu je velmi neklidná a jak se zdá, bude i nadále. Během roku 2014 se v oblasti Blízkého východu objevila nová skupina islámských fanatiků, kteří se nejprve jmenovali Islámský stát v Iráku a Levantě (ISIL) a později se přejmenovala na Islámský stát (IS). Jejich území se momentálně rozláhá v Sýrii a Iráku a velmi tvrdě vymáhají uznání Koránu a práva Šaría. Jejich přítomnost zde vyvolává další konflikty, kdy se proti těmto islamistům např. musí bránit Kurdové a nebo Jezídové. Je to velká škoda, když je vidět, jak tento nádherný region s velkým množstvím historických památek, bohatou historií, nádhernou kulturou a mnohem dalšího, je politicky tento region rozdělen a velmi neklidný.

6 POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

6.1. Literatura

BEN-DROR, Elad, *The Arab struggle against partition: The international arena of summer 1947*. Tel Aviv 2007.

GADDIS, John Lewis, *Studená válka*. Praha 2006.

GILBERT, Martin, *Atlas of the Arab-Israeli Conflict*, New York 1993.

CHILDS, David, *Britain since 1945: a political history*. London 1992.

JACKSON, Robert, *Suez – zapomenutá invaze*. Brno 1997.

LENCZOWSKI, George, *The Middle East in World Affairs*. Ithaca 1962.

LEVENBERG, Haim, *Military Preparations of the Arab Community in Palestine*. London 1993.

LOUIS, Roger, *Ends of British Imperialism: The Scramble for Empire, Suez and Decolonization*. London 2006.

LOUIS, Roger, *Suez 1956: the crisis and its consequences*. Clarendon 1989.

NAOR, Mordecai, *The 20th Century in Eretz Israel*, Kolín n. Rýnem 1998.

SMITH, Charles, *Palestine and the Arab-Israeli conflict*. Boston 2010.

WAGNER, Steven, *British Intelligence and the Jewish Resistance Movement in the Palestine Mandate, 1945-46*. Oxford 2008.

WANNER, Jan, *Bitva o Suez: studená válka, druhý arabsko-izraelský konflikt a britsko-francouzská intervence*. Praha 2006.

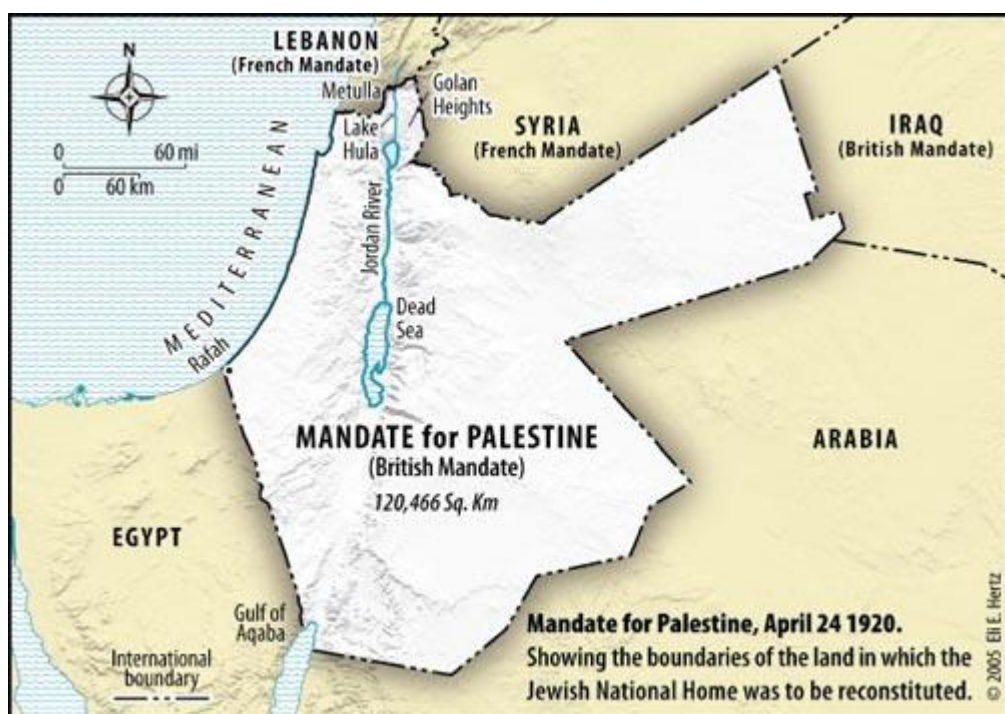
7 RESUMÉ

This thesis aims to describe the influence of a foreign policy of Great Britain in the Middle East. Firstly, the thesis describes the development after World War I until the end of World War II. Secondly, the work offers insight into the formation of the British welfare state, which had implications for the future independence of the British Mandate of Palestine, from which later came to light new nation of Israel. The last part deals with the deterioration of relations between Great Britain and Egypt and then work describes the way to the Suez crisis. This work is thematically into three chapters that deal with the influence of Great Britain in the Middle East. For better orientation, the work is written in chronological order and are highlighted significant events that have had an impact on the British Empire and its foreign policy.

8 PŘÍLOHY

Příloha č.:

- 1) Palestinský mandát, rok 1920
- 2) Izrael v roce 1948
- 3) Gamál Abdul Násir
- 4) Izrael před a po Suezské krizi
- 5) Anthony Eden

Příloha č. 1: Palestinský mandát, rok 1920

Zdroj: http://www.mythsandfacts.org/conflict/mandate_for_palestine/1920-mandate_for_palestine.jpg

Příloha č. 2: Izrael v roce 1948

Zdroj:<http://www.rr-middleeast.oie.int/images/Arab-Israeli.JPG>

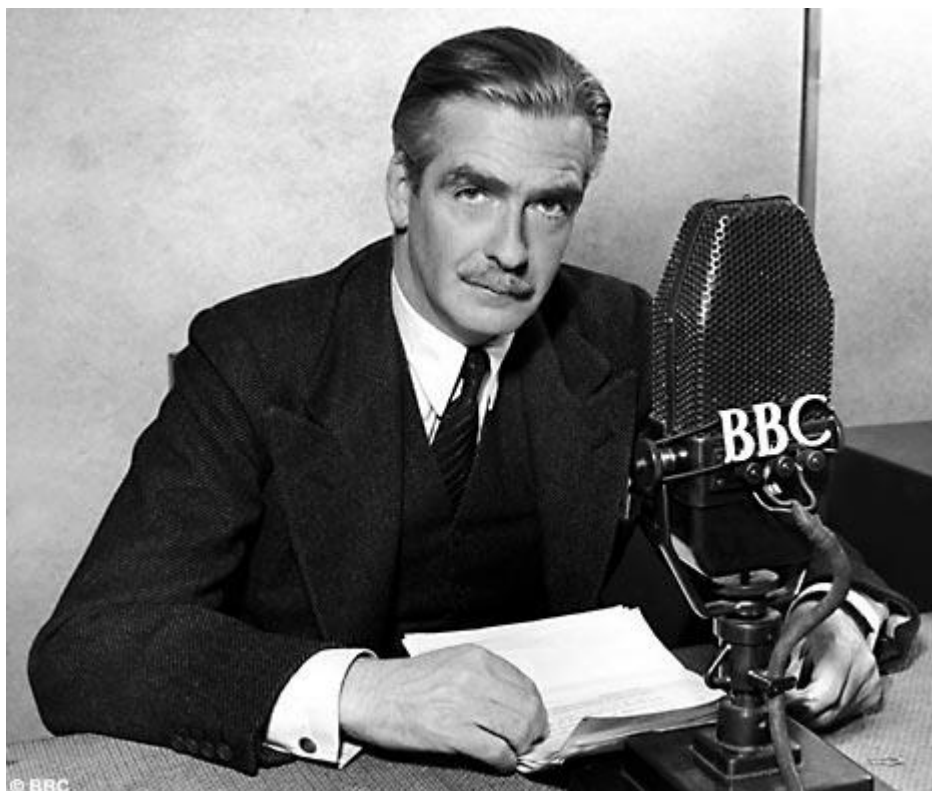
Příloha č. 3: Gamál Abdul Násir

Zdroj:<http://www.islamlaws.com/wp-content/uploads/2011/02/gamal-abdul-nasir.jpg>

Příloha č. 4: Izrael před a po Suezské krizi

Zdroj: http://www.cieldegloire.com/as_israel/carte1956.jpg

Příloha č. 5: Anthony Eden

Zdroj:

http://i.dailymail.co.uk/i/pix/2007/12_04/AnthonyEdenBBC_468x393.jpg